

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Přírodovědecká fakulta

Katedra geografie

Terezie ROZSÍVALOVÁ

**Akademická a/nebo populární geografie?
Geografie pohledem studentů prvního ročníku**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Jan Daniel, Ph.D.

Olomouc 2021

Bibliografický záznam

- Autor (osobní číslo):** Terezie Rozsivalová (D180574)
- Studijní obor:** Společenské vědy se zaměřením na vzdělávání a Geografie
- Název práce:** Akademická a/nebo populární geografie? Geografie pohledem studentů prvního ročníku
- Title of thesis:** Academic and/or popular geography? Geography from the perspective of first year geography students
- Vedoucí práce:** Mgr. Jan Daniel, Ph.D.
- Rozsah práce:** 63 stran, 1 vázaná příloha, 1 volná příloha
- Abstrakt:** Představy veřejnosti o akademické geografii nemusí být vždy přesné. Aniž by to lidé tušili přejímají představy z komerčních zdrojů a jsou ovlivněni tzv. populární geografii, ve které je často svět akademické geografie, někdy záměrně, opomíjen. V realitě tedy může dojít k tomu, že lidé mají ponětí o geografii jako vědě, ale vkládají do ní charakteristické rysy populární geografie. V rámci analýzy je toto téma pojato z pozice studentů prvního ročníku, kteří se přihlásili na vysokou školu s oborem geografie a po čase u nich mohlo dojít ke zjištění, že jejich představy o akademické geografii byly mylné či neúplné.
- Klíčová slova:** populární geografie, akademická geografie, geografické myšlení, orientalismus, historický vývoj geografie
- Abstract:** Public ideas of academic geography may not always be accurate. Without realizing it, people are adopting ideas from commercial sources and they are influenced by the so called popular geography. In this popular geography is the world of academic geography often marginalized. In reality is possible that people have an idea of geography as a science, but apply into it the characteristic features of popular geography. In analysis is this topic seen from

the position of first-year university students of geography and over time they may find that their ideas about academic geography were wrong or incomplete.

Keywords:

popular geography, academic geography, geographic thought, orientalism, historical development of geography

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem zadanou bakalářskou práci s názvem Akademická a/nebo populární geografie? Geografie pohledem studentů prvního ročníku zpracovala samostatně pod vedením Mgr. Jana Daniela, Ph.D. a všechny použité materiály a zdroje jsem řádně uvedla v seznamu citované literatury.

V Olomouci dne.....

.....

Terezie Rozsivalová

Ráda bych poděkovala Mgr. Janu Danielovi, Ph.D. za užitečné rady, připomínky a ochotu při vedení mé bakalářské práce. Poděkovat bych také chtěla respondentům dotazníkového šetření, jejichž výpovědi představují stěžejní část práce a své rodině za trpělivost, podporu a motivaci.

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta

Akademický rok: 2020/2021

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: Terezie ROZSÍVALOVÁ
Osobní číslo: D180574
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Společenské vědy se zaměřením na vzdělávání
Geografie
Téma práce: Akademická a/nebo populární geografie? Geografie pohledem studentů prvního ročníku.
Zadávací katedra: Katedra geografie

Zásady pro vypracování

Cílem práce je provést základní analýzu týkající se představ studentů prvního ročníku geografie o daném oboru na Přírodovědecké fakultě Univerzity Palackého v Olomouci, a to především z hlediska (re)produkce populárního geografického vědění. Empirický materiál bude sesbírán v podobě dotazníkového šetření konaného online formou.

Rozsah pracovní zprávy:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:

- Bonnett, A. 2003. Geography as the World Discipline: Connecting Popular and Academic Geographical Imaginations'. *Area* (1): 5563.
- Clifford, N. J., Shaun French, a Gill Valentine, ed. 2010. *Key methods in geography*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Doboš, Pavel. 2017. Imaginativní geografie subsaharské Afriky v českém prostředí: nástin problematiky. *Geografie* 122: 100-119.
- Johnston, Ron. 2009. Popular Geographies and Geographical Imaginations: Contemporary English-Language Geographical Magazines'. *GeoJournal* 74(4): 347-62.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Jan Daniel, Ph.D.**
Katedra geografie

Datum zadání bakalářské práce: 8. října 2020
Termín odevzdání bakalářské práce: 30. dubna 2021

L.S.

doc. RNDr. Martin Kubala, Ph.D.
děkan

prof. RNDr. Marián Halás, Ph.D.
vedoucí katedry

V Olomouci dne 8. října 2020

Obsah

1 Úvod	9
2 Cíl a metodika práce	10
3 Geografie jako věda – vývoj novodobého geografického myšlení a geografických metod	12
4 Akademická a „populární geografie“ – ovlivnění pohledu veřejnosti na současnou geografii	16
4.1 Imaginativní geografie a Orientalismus.....	20
5 Analýza výsledků dotazníkového šetření	22
5.1 Vliv „populární geografie“ na respondenty při výběru studijního oboru geografie	23
5.2 Vnímání akademické geografie a její nevědomá spojitost s tradiční geografii v představách respondentů.....	28
5.2.1 Geografie očima studentů prvního ročníku oboru geografie a veřejnosti	28
5.2.2 Povolání geografa očima studentů prvního ročníku oboru geografie	35
5.2.3 Povolání geografa v asociaci s cestovatelem	37
5.3 Stereotypizace míst a ovlivňování jejich pravé identity – europocentrismus, exotika, orientalismus a kulturní nadřazenost.....	48
6 Závěr	55
7 Summary	59
8 Použitá literatura a zdroje	61
9 Přílohy	64

1 Úvod

Představy veřejnosti o akademické geografii nemusí vždy odpovídat realitě. Aniž by si to lidé uvědomovali, přejímají představy o akademické geografii z mediálních zdrojů, a jsou ovlivněni tzv. „populární geografii“, ve které je často akademické geografie, někdy záměrně, opomíjen (Johnston, 2009). Z toho důvodu může docházet k situacím, že lidé vnímají geografii jako vědu, ale vkládají do ní charakteristické rysy „populární geografie“, která má u veřejnosti značnou oblibu v podobě cestovatelských přednášek, geografických časopisů, nebo například geografických televizních programů. Často je tak geografie prezentována prizmatem zámořských expedic a objevů 18. a 19. století. Může tedy docházet k tomu, že je tato vědní disciplína, v rámci veřejného mínění, spojována především s cestováním, exotickými místy a příběhy cestovatelů, kteří vypráví o svém dobrodružství. Veřejnost tak získává pomocí těchto zdrojů všeobecný přehled o světě.

Tato bakalářská práce vychází z definice „populární geografie“, tak jak ji uvádí Bonnett (2003, s. 56): „*populární geografie je označení pro všechny formy geografických znalostí a představ, které byly samovolně vytvořeny ve veřejném mínění a vyvíjí se mimo akademickou sféru*“. Pojem „populární geografie“ je v následujícím textu doslovným překladem z anglického jazyka pro slovní spojení „popular geography“ (Bonnett, 2003; Johnston, 2009). Šlo by také využít překladu „lidová“ nebo „laická“ geografie, tedy „*geografie určena pro porozumění obyčejných lidí nebo běžné čtenáře*“, jak na ni nahlíží Bonnett (2003). Ve své práci tedy rozlišuji a poukazuji na dvě varianty geografie – akademickou a „populární“. Obsah akademické geografie je obrazem dění na geografických pracovištích. Bonnett (2003) naznačuje hlavní rozdíl mezi těmito dvěma pohledy. V případě akademické geografie jde o „*geografii tvořenou geografii*“ (Bonnett 2003). Druhý pohled se týká „populární geografie“, u které dochází k oddělení od akademické geografie a „*je chápána tzv. negeografii*“ (Bonnett 2003). Obecně má geografie velké neakademické publikum, a proto je upozadována akademická část a veřejnost vnímá jen část populární (Johnston, 2009).

Jelikož se tato mylná představa o obsahu studia geografie na vysoké škole týkala i mě, rozhodla jsem na toto téma napsat kvalifikační práci.

2 Cíl a metodika práce

Bakalářská práce s názvem *Akademická a/nebo populární geografie? Geografie pohledem studentů prvního ročníku* má za cíl provést základní analýzu týkající se představ studentů prvního ročníku geografie o daném oboru na Přírodovědecké fakultě Univerzity Palackého v Olomouci, a to především z hlediska (re)produkce populárního geografického vědění.

Na základě studia, literatury a dílčího „předvýzkumu“ jsem stanovila pracovní hypotézy, které budou pomocí dotazníkového šetření potvrzeny či vyvráceny.

- Studenti prvního ročníku bakalářského studia byli při výběru oboru geografie ovlivněni „populární geografii“, respektive obsahem učiva zeměpisu středních škol.
- Představy studentů prvního ročníku oboru geografie o obsahu učiva akademické geografie jsou ovlivněny „populární geografii“.
- Studenti prvního ročníku oboru geografie jsou ovlivněni cestovatelským diskurzem a nahlíží na akademickou geografii tak, jak ji prezentuje „populární geografie“. Z toho důvodu mohou vnímat geografa jako cestovatele a objevitele nových území.
- Studenti prvního ročníku oboru geografie jsou ovlivněni orientalismem, tak jak popisuje Edward Said, a projevuje se u nich dominance Západního světa (Okcidentu) nad světem Východním (Orientem).

Empirický materiál byl sesbírán v podobě dotazníkového šetření uskutečněného online formou. Punch (2008, s. 28) uvádí, že kvalitního empirického výzkumu dosáhneme na základě „*pečlivého, systematického a plánovaného pozorování zvolené množiny fenoménů*“. Při dotazníkovém šetření dané bakalářské práce jsou touto množinou fenoménů studenti prvního ročníku oboru geografie na Univerzitě Palackého v Olomouci.

První část práce je přehledová a jejím hlavním cílem je ujasnění teoretického kontextu zkoumaného problému. Úkolem první části je poskytnout přehled historického vývoje geografie až do současnosti. V neposlední řadě také objasnit vztah akademické a „populární geografie“.

Celá druhá část práce, tedy praktická, směřuje k verifikaci či falzifikaci pracovních hypotéz. Strategie zpracování analytické části kvalifikační práce se řídila zvoleným

výzkumem. U této bakalářské práce jde o kombinaci kvantitativního a kvalitativního výzkumu. K následnému chronologickému popsání metod, analýz a shromažďování dat jsem se inspirovala publikací *Úspěšný návrh výzkumu* (Punch, 2008). Plánem výzkumu bylo propojit hypotézy s výzkumnými daty a použít deduktivní způsob poznání. K technice sběru primárních dat byl využit již zmíněný dotazník. Jelikož se dotazník skládá z otevřených i uzavřených otázek, bylo mým cílem získat z uzavřených otázek kvantitativní data a z otevřených otázek data kvalitativní. Hypotézy tedy byly operacionalizované pomocí konkrétních otázek dotazníku (viz příloha 1). Při volbě strategie výběru vzorku šlo o účelové vybrání studentů prvního ročníku geografie bakalářského studia Univerzity Palackého v Olomouci. Dotazník studenti vyplnili na začátku jejich prvního zimního semestru studia, kdy se předpokládalo, že jejich poznání charakteru akademické geografie ještě nebude úplné. Procedura sběru dat probíhala tak, že studenti obdrželi univerzitní email s odkazem na online dotazník, který byl zasláný vedoucím práce Mgr. Janem Danielem, Ph.D. Návratnost dotazníku byla zajištěna právě skrze vedoucího práce, který byl zároveň vyučujícím předmětu pro studenty prvního ročníku oboru geografie. Ve finále byl celkový počet respondentů 203. Dotazník byl vytvořen v aplikaci Microsoft Forms. Analýzy získaných kvantitativních dat, popřípadě i dat kvalitativních, byly realizovány pomocí tabulkového softwaru Microsoft Excel. Dotazníkové otázky jsou zpracovány pomocí grafů a tabulek, otevřené otázky jsou podrobněji zanalyzovány a v práci popsány v celistvém textu. Po vyhodnocení výsledků následuje verifikace či falzifikace pracovních hypotéz a srovnání s výsledky literatury, ze které bakalářská práce vycházela.

3 Geografie jako věda – vývoj novodobého geografického myšlení a geografických metod

Jestliže bychom chtěli získat odpověď na otázku týkající se počátku geografie, je nutné zamyslet se nad tím, jakým způsobem si sami interpretujeme geografické poznání. Může se jednat o vznik prvních primitivních zobrazení krajinných prvků, první psané záznamy a zakládání teorie, systematické vědecké pozorování, začátek používání statistických a matematických metod, nebo o geografii v podobě kritické sociální vědy (Daněk, 2013). Jak píše Daněk (2008, s. 9): „*geografie je velmi stará a současně poměrně mladá disciplína*“. S nástupem novověku v 15. a 16. století, se do popředí dostávají objevné expedice. V tomto období již geografie zaujímá místo mezi dobovými naukami a stává se z ní užitečná věda, která podává informace o zahraničních zemích (Riedlová a kol., 1980). Na konci 18. a počátku 19. století se tvoří základy pro klasickou geografii, pomocí které jsou již zmapovány všechny světadíly a jejich okrajové části. Výzkumné expedice se nyní soustředí na vnitrozemí kontinentů (Riedlová a Pech, 1971). Na přelomu 19. a 20. století se geografické vědění stále rozvíjí a zdokonaluje ve vědeckých znalostech. Geodetické metody a kartografie zaznamenávají velký pokrok. Dochází k tendenci zachytit přírodu jako celek a vysvětlit vztahy mezi nejrůznějšími přírodními jevy. V Evropě se geografické výzkumy dostávají na vědeckou úroveň. (Horák a kol., 1968). Začíná se rozlišovat cestovatel bez vědeckého zaměření, který jen popisuje navštívené krajiny a vědecky specializovaný badatel, jehož cílem je rozvoj geografických věd (Riedlová a kol., 1980). Následný popis vývoje se pojí s anglo-americkou geografii.

Geografie je multidisciplinární vědou. Po dobu jejího vývoje bylo v geografii méně teorie než v jiných disciplínách, se kterými geografie spolupracovala. Místo teorií se zaměřovala spíše na popis a vysvětlení geografických jevů s přihlédnutím na jejich vzájemné vztahy. V průběhu utváření geografie docházelo ke změnám jejích cílů a výzkumných metod. Z toho důvodu si můžeme vývoj geografie vykládat více přístupy. Mezi tři hlavní přístupy se řadí internalistický, paradigmatický a kontextuální (Daněk, 2013). Internalistický přístup považuje nynější geografické myšlení za to nejvyšší. Předcházející autory a jejich přístupy vnímá jen jako postupně se zdokonalující geografické představy, pomocí kterých vznikají aktuální správné teorie. Zabývá se jen vnitřním vývojem geografického poznání, který se pokouší o nalezení smyslu geografického poznání. Současnost považuje za vrchol poznání. Druhý přístup se nazývá

paradigmatický, ten následně využiji k nastínění vývoje geografie v této kapitole. Paradigmatický přístup vnímá současné myšlenky dané vědy jako určité paradigma. Paradigma je to, co by věda měla zkoumat a za jakých podmínek by to měla zkoumat v dané době. Paradigma je uznáváno většinou současných vědců. Po čase se však může stát, že se z paradigmatu stane tzv. normální věda, která už nedokáže odpovědět na nově nastalé situace. V takovém okamžiku nastává vědecká revoluce, která způsobí přijetí nového paradigmatu s novými metodami a teoriemi. Třetí přístup, je kontextuální interpretace vývoje geografie. Tento přístup se zaměřuje na vnější okolnosti, jako například politické dění a jejich vliv na vývoj geografických teorií a metod (Daněk, 2013).

Jak jsem již zmínila, na přelomu 18. a 19. století dochází k formování geografie jako vědy. Na první fázi geografie můžeme nahlížet jako na objevitelskou geografii, kde geografové byli členy nejrůznějších objevitelských expedic. Expedice byla většinou vyslána státem, který měl v úmyslu rozšířit svá území či získat nové suroviny. Členové těchto expedic byli vědci, kteří objevovali a popisovali nová místa, a tyto informace dovezli zpět do své mateřské země. Převládaly popisné a kartografické metody. Jeden z nejznámějších vědců expedičních výprav byl Alexander von Humboldt. Dalším významným geografem tohoto období byl Carl Ritter, který se stal v roce 1825 v Berlíně prvním profesorem geografie. Alexander von Humboldt a Carl Ritter jsou považováni za zakladatele moderní geografie, která je založena na systematickém vědeckém pozorování (Daněk, 2013). „*Jejich cílem bylo univerzální, vše zahrnující poznání světa*“ (Daněk, 2008, s. 12).

Koncem 19. století, po dobytí Arktidy a Antarktidy, se dostává tato tradiční objevitelská geografie do krize, jelikož už bylo na světě téměř vše objeveno. Z tohoto důvodu se začaly dostávat do popředí názory, že by geografie měla začít zastávat nějaké obecnější teorie, stejně jako ostatní přírodní vědy. Do popředí přichází evoluční teorie Charlese Darwina spojována v geografii s environmentálním determinismem, na který následně reaguje geografický posibilismus a později škola kulturní geografie v Berkeley. Po tradiční objevitelské geografii je kladen důraz na regionální přístup. Geografie se tedy začala více zaměřovat na jednotlivé regiony a zkoumala jejich specifičnost. Využívala k tomu idiografickou metodu, jelikož geografie popisovala geografické sféry a kulturní složky daných regionů (Daněk, 2008).

V 60. letech 20. století se geografie opět dostává do krize, jelikož všechny ostatní přírodovědné obory využívaly nomotetickou metodu, tzn. kladení vědeckých otázek,

vytváření hypotéz a teorií s následnou verifikací či falzifikací. Geografie oproti nim zůstávala jen popisnou vědou, která nepřinášela nic nového. Reakcí na nově vzniklou krizi byla kvantitativní revoluce, která přinášela tzv. prostorovou vědou, která se začala vyvíjet od 50. let. V geografii měla hlavní úlohu do 70. let 20. století, a své kořeny má v pozitivismu¹. Do geografie přináší přírodní a sociální zákonitosti, ale především matematické a statistické metody. Prostorová věda hledala průnik s exaktními vědami, mezi které řadíme například matematiku a informatiku, aby tak pomohla pochopit fungování světa. V této době stále přetrvávají kartografické metody, a zároveň začal být kladen velký důraz na výzkum a analýzu prostoru. Zkoumání jednotlivých lokalit (regionů), a vyzdvihování unikátnosti jednotlivých míst bylo upozaděno. Cílem kvantitativní revoluce se stala kvantifikace, přechod geografie od idiografického přístupu k přístupu nomotetickému. Odklon od regionů ke studiu prostoru a také odklon od popisu k analýze a vědeckému vnímání světa (Novotná, 2014, s. 29–30).

Na konci 60. let a počátku 70. let 20. století přichází hospodářská krize, s níž je spojena zvyšující se nezaměstnanost a sociální problémy. Prostorová věda začíná být kritizována a dostává se do úpadku, jelikož tyto problémy nedokázala vysvětlit. V závislosti na to vznikají tzv. post-pozitivistické směry, jako jsou humanistická geografie a radikální geografie. Humanistická geografie do popředí vyzdvihovala jedince a jeho způsob vnímání světa, což prostorová věda neuměla řešit a kritizovali ji za odlidštění (Daněk, 2013). Radikální geografie vycházela z myšlenek Karla Marxe, tedy z filozoficko-ideologického směru marxismu a kritiky kapitalismu. Věnovala se také sociálním tématům jako například nerovnostem mezi lidmi či organizací společnosti. Post-pozitivistické směry tedy především reagovaly na otázky z jejich současné doby (Daněk, 2008).

Od pol. 70. let 20. století se vyvíjela feministická geografie, která kritizovala prostorovou vědu, protože nesouhlasila s její myšlenou, kde je člověk vnímán jako univerzální bytost se zaměřením pouze na muže. Feministická geografie klade velký důraz na vnímání jednotlivých lidí jako na originální bytosti. Nově zaměřuje svou pozornost na témata spojená s ženami, jelikož všechna témata byla doposud maskulinního charakteru, a proto se nově zaměřila na témata spojená s ženami. Obecně vzniká geografie difference, která

¹ Pozitivismus je určitý způsob myšlení, jehož zakladatelem byl v 19. století Auguste Comte. Nahlíží na svět jako na něco objektivního. Ve vědě klade důraz na empirický výzkum, stanovování hypotéz. Odmítá subjektivitu autora a klade důraz na data a fakta (Janas, 2013).

otvírá úplně nová témata jako například náboženství, sexuální orientace, geografii dětí atd. (Novotná, 2014).

Koncem 80. a začátkem 90. let začínají být kritizovány i post-pozitivistické směry a nastává kulturní obrat. Do popředí se dostává postmoderní geografie. V geografii se tedy objevují nové fenomény jako například globalizace, informační společnost či rozpad bipolárního světa. Nově se klade důraz na kvalitativní výzkumné metody. Postmoderní věda hledá průnik s humanitními vědami, jako například antropologií, filozofií, sociální vědou atd. Není tedy zastáncem dominantních teorií, ale naopak různorodých pohledů na svět (Daněk, 2013).

Můžeme si tedy všimnout, že na počátcích vývoje se geografie dívala na teorie a metody velmi stroze. V průběhu času se však geografické myšlení, díky revolucím v geografii, změnilo na velmi rozmanité nahlížení na svět, ve kterém je používáno mnoho teorií a metod zkoumání. V této souvislosti se akademická geografie obohatila z hlediska teoretických přístupů. Oproti dřívějším stoletím nemá cestování v geografii, jako vědě, již žádný význam. V „populární geografii“ je ovšem diskurz z 19. století stále živý a ovlivňuje pohled na akademickou geografii. Tedy ve veřejném prostoru je akademická geografie rámována sto let irelevantním diskurzem.

4 Akademická a „populární geografie“ – ovlivnění pohledu veřejnosti na současnou geografii

V roce 1994 zareagovala Kühnlová na stále aktuální fakt, na který bylo upozorněno v Mezinárodní chartě geografického vzdělávání z roku 1992. Tímto faktem je myšleno, že je „*ohroženo postavení zeměpisu v učebním plánu všeobecně vzdělávacích škol*“ (Kühnlová, 1994, s. 137). Toto ohrožení zeměpisu přikládá za vinu nedostatečnou informovaností kolegů, odborné veřejnosti, nadřazených orgánů a všeobecně společnosti „*o smyslu, poslání a obsahu studia geografie*“ (Kühnlová, 1994, s. 137) a jeho nepostradatelném přínosu. Na základě tematických zpráv České školní inspekce z roku 2019² Knecht a Hofmann (2020) popisují aktuální výuku zeměpisu za encyklopedicky a popisně prezentovanou. Dochází tedy k tomu, že žáci vnímají zeměpis jako předmět, který je nudný, nezajímavý, neužitečný nebo nenáročný (Doubrava, 2018). Na základních školách byl zeměpis označen jako nudný předmět, dle České školní inspekce z roku 2018, až u 35 % žáků. Za záporný pohled na geografii, může také skutečnost, že na základních školách v České republice je zaměstnáváno 35 % učitelů, kteří nemají dostatečnou aprobaci k výuce zeměpisu. U těchto učitelů se během výuky mohou projevovat mezery ve znalostech zeměpisu, které jsou maskovány encyklopedickým výkladem, výkladem kopírovaným striktně obsah učebnic, a téměř žádnou improvizací či poznatků nad rámec učiva (Pluháčová a kol., 2019).

Ohrožení výuky zeměpisu nebylo tématem diskutovaným pouze na území České republiky. V zahraničí, konkrétně ve Velké Británii, se tímto tématem zabýval profesor sociální geografie Alastair Bonnett. Bonnett (2013) ve svém článku označil všechny formy geografických znalostí, mimo vysokoškolského vzdělávání, jako znalosti „populární geografie“, které se rozšiřují skrze zeměpis, vyučován na středních školách. Procentuální zastoupení zeměpisu ve vyučovacích předmětech nebývá ve Velké Británii příliš velké. Veřejnost se dále setkává s „populární geografii“ také prostřednictvím médií, geografických časopisů či televizních programů zaměřených na geografii. Lidé projevují zájem o jiná místa, a přes tato fóra vnímají geografii jako obor, který jim umožňuje rozšiřovat obzory. Akademická geografie ignoruje tato fóra a nahlíží na geografii jen jako na univerzitní obor. Právě toto může být důsledkem trvalé krize identity geografie. To, co se pojilo s tradiční geografii se postupem času začalo dostávat do populárních

² ČŠI (2019): Rozvoj přírodovědné gramotnosti na základních a středních školách ve školním roce 2018/2019. Česká školní inspekce, Praha.

časopisů, komerčních cestopisů, brožur, televizních filmů, dokumentů a dalších. Tak začala rychlá geografická integrace, ovšem s nevhodným populárním porozuměním geografie jako vědy, v které se geografové začali vzdávat své odpovědnosti. Bonnett (2003) upozorňuje na to, že pohled veřejnosti, který odpovídá imperiální minulosti britské geografie, je zapříčiněn nechotou geografů se znovu začít angažovat ve veřejné diskusi. Dále uvádí, že nejsou ochotni tuto milnou představu vyvracet, a také se snažit dostat geografii do veřejného povědomí. Autor doporučuje větší informovanost, otevřenost a zpochybňování ze strany vědců akademické geografie, jejichž cílem má být přetvoření celosvětového vnímání geografie (Bonnett, 2003).

V České republice se na zlepšení vnímání geografie ve svém výzkumu zaměřila Svobodová a kol. (2020). Geografie je tu zkoumána z pohledu geografie ve vzdělávání, kde jsou zmíněny její možné způsoby nápravy, jelikož se „*geografické vzdělávání nachází v defenzivě*“ (Svobodová a kol., 2020, s. 503). Problém je upadající „*image geografie*“ (Svobodová a kol., 2020, s. 502) mezi žáky, kteří předmět vnímají jako nudný a nenáročný (Doubrava, 2018). Vhodná je úprava obsahu geografie v rámcovém vzdělávacím programu, jelikož současná generace dětí je ovlivněna elektronickými médii a elektronikou všeobecně. Žáci si pomocí elektronickým médiím mohou během okamžiku vyhledat jakékoli informace o světě a z toho důvodu mohou učivo zeměpisu považovat za neužitečné. Celková úprava výuky má začít u nejvyššího stupně vzdělávání, a to u studentů vysokých škol, kteří studují učitelství. U těch bude předpokládáno, že budou šířit nové a moderní pojetí geografie (Svobodová a kol., 2020). Budoucí učitelé zeměpisu mohou do výuky přinést inovativní metody a nové formy výuky, které budou žáky učit geografickému myšlení. Dojde tak k upozadění nynějšího encyklopedického a popisného způsobu výuky (Knecht a Hofmann, 2020). Geografie, respektive zeměpis, by se mohl stát mezi žáky oblíbenějším předmětem, a to za předpokladu, že vysoké školy sehrají důležitou úlohou při sjednocení obsahu učitelských studijních programů geografie. Došlo by tak ke zkvalitnění výuky, při které by se studenti měli naučit prezentovat celou geografickou perspektivu (Svobodová a kol., 2020). Na webových stránkách *Zachraň zeměpis*³, který byl vytvořen pro učitele zeměpisu, v rámci seznámení se s novými a efektivními metodami výuky, zmiňuje v úvodním článku Otáhal (2020) význam Mezinárodní charty geografického vzdělávání. Otáhal také zdůrazňuje, že „*dle autorů tohoto webu by měl každý učitel zeměpisu mít povědomí o existenci charty, aby*

³ <https://zachranzemepis.cz/>

pochopil význam a přínos tohoto vzdělávacího oboru.“. Dále tvrdí, že znalost charty pro učitelský obor geografie může napomoci s problémovým vnímáním geografie. Také může zajistit zlepšení přístupu žáků k předmětu, jelikož je její součástí popis, jak přispět ke zvýšení úrovně geografického vzdělávání. Zapojením moderních metod a pomůcek do výuky mohou učitelé žákům navodit kladný vztah k zeměpisu (Svobodová a kol., 2020). Zároveň tak mohou malými kroky přispět ke zmírnění vlivu „populární geografie“ středních školách.

Reálné ovlivňování veřejného mínění a geografie představuje ve své studii Ron Johnston (2009). Podrobně se zabývá odlišností geografických představ populárních časopisů od reálné akademické geografie. Dochází k ignorování práce akademických geografů ze strany populárních geografických časopisů, na což poukazuje skrze redukovaný obsah tří vybraných časopisů – *National Geographic*, *Geographical* a *New Zealand Geographic*. Zmíněné časopisy propojují svůj název s geografii, a to na veřejnosti vyvolává dojem, že jejich obsah bude čtenářům představovat nové výzkumy a postupy z vědecké geografie. Ve skutečnosti tomu tak není. Tyto časopisy jsou komerční a kvůli jejich snaze o velké publikum dochází k nerespektování práce akademických geografů. V některých případech může být čtenáři v časopise předložena zjednodušená, nebo upravená forma akademických článků. Prezентují čtenářům geografii jako disciplínu, která je pomocí kvalitních fotografií, nebo ilustrovaným stránkám časopisu seznámí se světem divoké přírody, popřípadě necivilizovanými kmeny v Africe (Johnston, 2009). Existují dvě samostatné geografické představy – „populární“ a akademická. Velkým problémem je, že propagace „populární geografie“ má před geografii akademickou velký náskok. Nedocení redaktorů a akademických geografů v kombinaci s jejich špatnou spoluprací může postupem času stále více ovlivňovat nahlížení na geografii jako na vědní disciplínu. Mohlo by dojít ke změně její veřejné podpory, nebo například financování. Důvodem může být, že do publika populární geografie mohou patřit politici Velké Británie a další lidé, kteří se v politické sféře angažují. Dalším problémem Velké Británie je upadající zájem studentů o akademickou geografii a nejistý rozvoj geografie ve středoškolských učebních osnovách. Aby geografie zůstala stále silnou vědní disciplínou a popřela představy lidí, kteří ji vidí jako předmět týkající se pouze světa, map, reliéfu, krajiny, názvů hlavních měst či délek řek, musí docílit větší propagace sebe sama ve veřejných médiích, kde by podávala aktuální, ucelené a přesné informace o jejím obsahu a přínosu. Jedině tak by ji mohla veřejnost vnímat v reálném světle, tzn. jako disciplínu, která podává celistvé vysvětlení

světa z důvodu propojení humanitních, společenských a přírodních věd (Johnston, 2009). Zajímavý pohled na propojení žurnalistiky a populární geografie nám také nabízí vědecký článek, jehož autory jsou Jacobo García-Álvarez a Daniel Marías-Martínez (2013). Tento článek je názornou ukázkou jak lze prostřednictvím „populární geografie“ v geografickém časopisu pro neakademické čtenáře podporovat národní identitu a národní cítění. Potvrzuje zájem široké veřejnosti o populární geografické časopisy. Na rozdíl od Rona Johnstona (2009) se Álvarez a Martínez zaměřují na „populární geografii“ pomocí rozboru geografického časopisu *Revista Geográfica Española*. V časopisu je tak přihlédnuto na jeho původ, rysy a cíle. Tento rozbor je zaměřen na propojení časopisu s geografickými představami, které převažovaly ve Španělsku za vlády Francisca Franca, kdy docházelo k popularizaci cestovního ruchu v oblastech pod jeho správou. Tento časopis neměl s akademickým světem nic společného. Byl populárním časopisem o umění, historii a cestování. Cílem časopisu byl kultivovaný čtenář, kterého chtěl docílit napodobením úspěšného časopisu *National Geographic Magazine*. Zakladatel časopisu *Revista Geográfica Española* Valerian Salas-Rodríguez byl cestovatel, jehož zážitky byly originální a průkopnické. Rozhodl se, že založí časopis, ve kterém bude popularizovat geografii. Po vypuknutí španělské občanské války přidává do své tvorby ideologickou a nacionalistickou složku, která byla propojena s propagandou vítězství. Časopis po skončení občanské války získal institucionální podporu Francova režimu a byl ovlivněn politikou zaměřenou na podporu cestovního ruchu ve Španělsku. Salasův život a jeho tvorba nám tedy mohou objasnit strukturu cestovní žurnalistiky nebo šíření populární geografie v počátcích Frankova Španělska, ale také o historii sociálního obrazu, který akademická geografie v tomto období měla. Historie časopisu *Revista Geográfica Española* nám ukazuje, že vnímání geografie jako vědní disciplíny nemusí vždy souviset s akademickým prostředím, vzděláním či profesní sférou. I navzdory nepříznivým dobovým podmínkám časopis budoval „populární geografii“ po vzoru těch zahraničních. U tohoto konkrétního časopisu šlo o žurnalistickou geografii, která byla zaměřena jen na španělsky mluvící čtenáře. Hlavním přínosem časopisů byly fotografie, obrázky a grafika. V lidech měl probudit touhu k cestování, zvědavost ke krajině, místům a odlišným kulturám. Přínos byl časopisu zajištěn jednotlivci či skupinami vědeckého a profesního charakteru, nikoli akademickými geografy. Stejně jako u dalších časopisů, které mají svůj název úzce spojený s geografii, se i tento časopis vyvíjel odděleně od akademické geografie. Příliš velký rozdíl mezi „populární“ a akademickou geografii prohlubuje zkrácený pohled na akademickou část.

4.1 Imaginativní geografie a Orientalismus

Při diskusi na téma „populární geografie“ můžeme také zmínit imaginativní geografii a Orientalismus. „*Imaginativní geografii lze považovat za obrazy a představy vzdálených míst, zdůrazňující především jejich jinakost – tedy odlišnost od míst, v nichž jsou tyto obrazy a představy vytvářeny.*“ (Doboš, 2017, s. 102). Tato výpověď o vzdálených místech je vztažena k Západu. Reprezentuje stereotypní představy lidí žijících na Západě, které jsou ovlivněny západními ideologiemi o zbytku světa. Termín Západ je tu brán jako euroamerický prostor. Imaginativní geografie se aplikuje na určité „nezápadní“ místo. Příkladem může být aplikace na Blízký a Střední východ, který se pojí s termínem orientalismus. Označení orientalismus je nejvíce spojován se jménem Edwarda E. Saida, z důvodu autorova kritiky k orientalismu. Konkrétně v díle *Orientalismus: Západní koncepce Orientu*. Said (2008) pracuje s termínem orientalismus, který se podle něj vyznačuje dominancí euroatlantického prostoru nad Orientem. Said se vždy snaží podložit své argumenty kulturním, ekonomickým a politickým kontextem. Důležité je, že na vše pohlíží z historického hlediska. Počátky moderního orientalismu spojuje s přelomem 18. a 19. století a koloniální érou, která ještě více utvrzovala mocensko-politickou doktrínu Západu. Said (2008) se zmiňuje, že předsudek orientalismu přikládá Orientu roli potenciálního nepřítele a v rámci toho by měl být pod kontrolou. Příkladem může být přítomnost USA na Blízkém východě v rámci těžby nerostných surovin nebo neúplná či záporná reprezentace arabských obyvatel ve veřejných médiích. Černý (2009) ve svém článku o orientalismu zmiňuje vznik islamofobie, která je spojena s datem 11. září roku 2001. Arabové, jakožto vyznavači muslimské víry, jsou ve veřejném mínění vnímáni jako nekontrolovatelní, výbušní, nebezpeční a náboženstvím posedlí lidé, kteří nemají úctu k ženám. V současnosti stále přetrvává dělení světa na „nás“ a „jejich“ svět. To může v lidech vyvolávat pocit nadřazenosti Západu nad Východní oblastí. Člověk žijící na Západě je vnímán jako pracovitý, slušný, přizpůsobivý a tvůrčí, a naopak člověku z Východu jsou připisovány vlastnosti jako lenost, zvrácenost, agrese a pasivita (Černý, 2009). Toto vyobrazování kontrastnosti je spojeno s negativními vlastnostmi Východu, na který je pohlíženo jako zaostalý, oproti Západu. S Orientalismem souvisí představy o vzdálených místech, které jsou po staletí vyobrazovány na Západě ve spojení s tajemnem či exotikou. Jde také o tendenci podmanění si Východu Západem, kvůli jeho zaostalosti a sklonu k terorismu (Daněk, 2020). Problémem dnešní doby je také nedostatečná reflexe významu slova „orientální“, která se projevuje tzv. skrytým orientalismem. Společnost, aniž by si to

uvědomovala, tak slovo „orientální“ používá k označení něčeho nežádoucího či vybočujícího normálu (Said, 2008). Orientalismus podněcuje v našem myšlení rozdílnost mezi „naším“ a jejich“ světem. Vytváří pomyslnou hranici, která tyto dva světy odděluje. Za hranicí popisuje svět „těch druhých“, tedy Orient, vlastnostmi, které jsou v kontrastu k vlastnostem Západní civilizace, tedy Occidentu. Takové dělení světa a vyzdvihování kontrastu je označováno jako imaginativní geografie (Daněk, 2020).

Saidova imaginativní geografie Blízkého a Středního východu, spolu s dalšími analýzami jiných imaginativních geografí, jsou většinou spojeny se Západními obavami a předsudky. Tyto obavy a předsudky jsou ovlivněny mediálními a informačními toky, geopolitikou či dehumanizací a depersonalizací. Kritiky orientalismu a okrajově i kritiky neoliberálního myšlení dovedly Pavla Doboše (2017) k výzkumu vlivu orientalismu na subsaharskou Afriku. Této studii se účastnili vybraní obyvatelé České republiky, kteří se setkali s Africkým prostředím pouze skrze média. Ve výpovědích všech účastníků analýzy imaginativní geografie subsaharské Afriky se objevila určitá romantizace prostoru spojená s pojmy exotika, příroda, „vznešení divoši“, „vznešení chudí“. V kontrastu s tím vznikaly i představy o násilí, nebezpečí, „zlých divoších“ a „nepracujících chudých“. Pojem „divoch“, ať už „vznešený“ či „zlý“ vzniká na Západě z důvodu africké pasivity k chudobě. Neoliberální racionalita Západu vnímá úspěšného člověka jako aktivního a pracovitého. Označení „vznešení chudí“ souvisí s obdivem k africkým obyvatelům a jejich vztahu k chudobě. Na druhé straně jsou kritizováni a vnímáni jako nemoderní a pasivní lidé, proto jsou nazýváni jako „nepracující chudí“. Důležité je také zmínit časovost. Afrika je ve výpovědích respondentů vkládána na evoluční trajektorii do minulosti, zatímco Západ se odehrává v současnosti. Respondenti z Dobošova výzkumu (2017) uvádí, že humanitární pomoc ze Západu může pomoci přiblížit Afriku na trajektorii času blíže k Západu. Lidé ze Západu upřednostňují svůj dobrý pocit při pomoci „chudým“ nad reálným výsledkem, což ještě více znehodnocuje humánní blízkost a spřízněnost lidí z Afriky se Západem (Doboš, 2017).

5 Analýza výsledků dotazníkového šetření

Cílem praktické části bakalářské práce je s využitím vybraných výsledků dotazníkového šetření získaných ze zájmové skupiny respondentů, kterou představují studenti prvního ročníku oboru geografie Přírodovědecké fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, ilustrovat představy těchto respondentů o jejich studijním oboru, a to především z hlediska (re)produkce populárního geografického vědění. Dotazníkové šetření bylo realizováno na začátku akademického roku 2020/2021 a bylo zaměřeno především na prolínání akademické geografie „populární geografii“ a následné nevědomé propojení těchto dvou geografii ve veřejném diskurzu. Dále bylo zaměřeno na europocentrismus, orientalismus, cestování, kulturní nadřazenost a subjektivní vnímání exotiky. Vzhledem ke specificky vydefinované a úzce vymezené homogenní skupině respondentů nebyly možné analyzovat odpovědi dle běžných demografických a socioekonomických charakteristik jednotlivých respondentů. V přípravné fázi výzkumu jsem se pokusila zhodnotit vliv pohlaví a formy studia (viz tab. 1) na výběr odpovědí. Vzhledem k tomu, že tyto dvě kategorie příliš neovlivnily výsledky, bylo od tohoto hodnocení upuštěno. Zároveň bylo preferováno kvalitativní vyhodnocení otevřených otázek, díky kterým můžeme dojít k podrobnějšímu rozebrání jednotlivých odpovědí a následnému hledání spojitostí mezi nimi. Analýza je doplněna o tabulky, slovní mraky a grafy. Hodnoty sloupců grafů vyjadřují vždy celkový počet odpovědí respondentů u dané odpovědi. Součástí elektronické přílohy jsou kompletní data získána z dotazníkového šetření ve formě souboru v Excelu.

Pro analýzu byl sesbírán empirický materiál v podobě dotazníkového šetření konaného online formou. Za výběrem respondentů stála skutečnost, která by mohla příkladně odhalit vnímání akademické geografie. A to z toho důvodu, že je ve veřejném mínění zastřena velkým vlivem „populární geografie“, tak jak o tom píše ve svém článku Bonnett (2003), jelikož obsah populární geografie je veřejnosti promítán skrze média, geografické televizní programy, geografické časopisy nebo geografické/cestovatelské přednášky. Dotazníkové šetření bylo realizováno na začátku akademického roku 2020/2021, a to z toho důvodu, aby se co nejvíce předešlo bližšímu seznámení respondentů s obsahem a cíli akademické geografie a stále byla jejich představa co nejvíce ovlivněna stylem, jak ji prezentuje „populární geografie“. Při sběru dat bylo docíleno odpovědí od 203 respondentů, které představovalo 179 studentů prezenční formy studia a 24 studentů kombinované formy studia z celkového počtu 256 oficiálně zapsaných studentů prvního ročníku oboru geografie (Univerzita Palackého v Olomouci).

Pro detailnější analýzu jsou v textu uváděny přímé citace odpovědí respondentů, u kterých je vždy v závorce poznačeno, zda je autorem odpovědi muž (M) či žena (Ž) a k jakému typu studia je daný člověk přihlášen, tedy k prezenční formě studia (P) nebo kombinované formě studia (K).

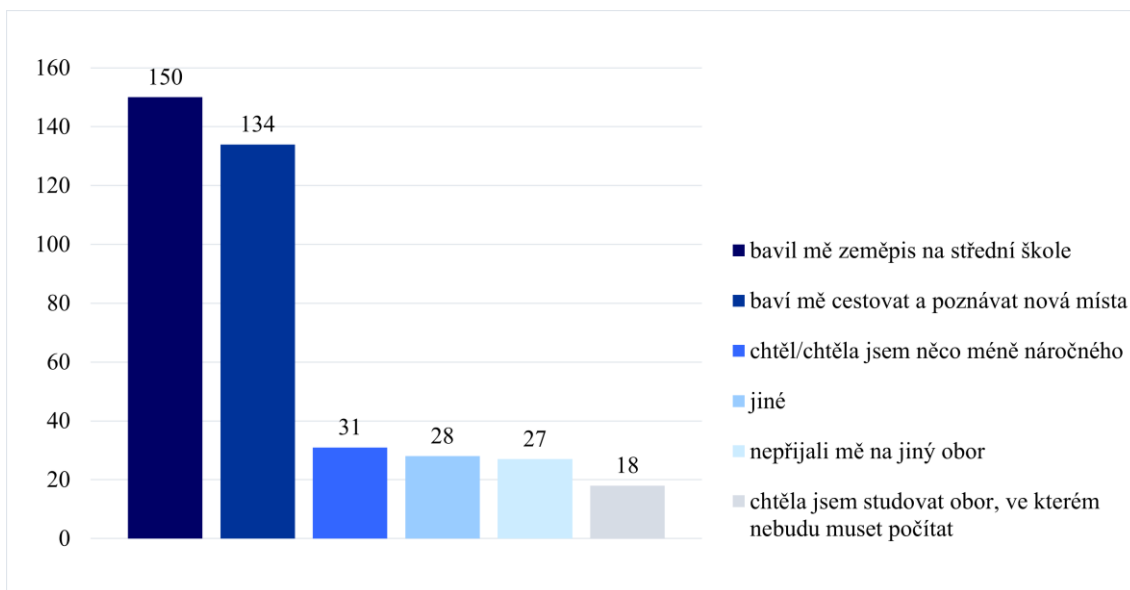
Tab. 1 Zastoupení respondentů v dotazníkovém šetření dle pohlaví a formy studia

Zastoupení respondentů	Prezenční studium		Kombinované studium		Celkem	
	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%
Muž	86	90,5	9	9,5	95	100,0
Žena	93	86,1	15	13,9	108	100,0
Celkem	179	88,2	24	11,8	203	100,0

Zdroj: vlastní šetření a zpracování

5.1 Vliv „populární geografie“ na respondenty při výběru studijního oboru geografie

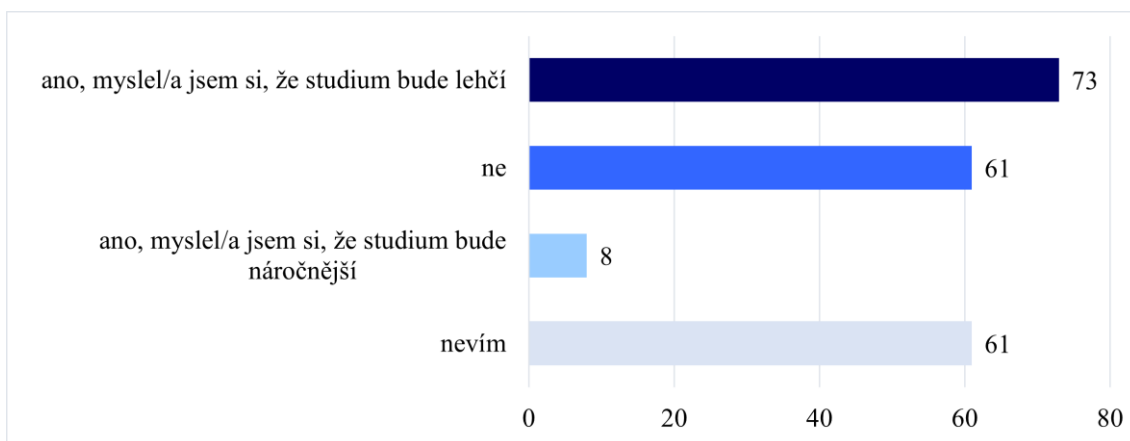
V rámci první části šetření byla zkoumána motivace, která studenty dovedla k volbě studia oboru geografie. Cílem bylo zjistit, zda byla volba respondentů ovlivněna předchozí zkušeností s „populární geografii“, jak o tom píše Bonnett (2003). Dále také zda byl obsah akademické geografie spojován s obsahem středoškolského učiva hodin zeměpisu a na změnu vnímání akademické geografie po nástupu na univerzitu. Po vyhodnocení dotazníků se ukázalo, že náplň hodin zeměpisu na středních školách a subjektivní obliba tohoto předmětu u jednotlivých studentů je výrazným motivem při výběru budoucího studia (viz obr. 1). A to z toho důvodu, že na otázku „Z jakého důvodu jste se rozhodli pro studium geografie?“, kde měli respondenti možnost výběru více odpovědí, výrazně dominuje odpověď „bavil mě zeměpis na střední škole“. Na prvním obrázku můžeme pozorovat značné ovlivnění respondentů „populární geografii“, která dle Rona Johnstona (2009) prezentuje světu geografii jako dobrodružné cestování, poznávání neobyčejných míst a upřednostňuje pouze určitou část geografie, která ukazuje jen zlomek reálných cílů a metod geografie akademické. Z tohoto důvodu můžeme také pozorovat velké zastoupení odpovědi „baví mě cestovat a poznávat nová místa“. Třetí, nejzastoupenější odpovědí je mezi respondenty „chtěl/chtěla jsem něco méně náročného“. Tato odpověď může být potvrzením článku, který napsal Doubrava (2018) a zmiňuje se o tom, že čeští žáci vnímají zeměpis jako nenáročný předmět.

Obr. 1 Hlavní důvody pro volbu studia oboru geografie dle výpovědí respondentů s možností výběru více odpovědí

Zdroj: vlastní šetření a zpracování

Toto ovlivnění se dále pojí s tím, že 36 % respondentů si představovalo studium méně náročné (viz obr. 2). Je důležité si ale uvědomit, že respondenti absolvují svůj první semestr na univerzitě, proto z jejich názorů zatím nelze nic zásadního vyvozovat.

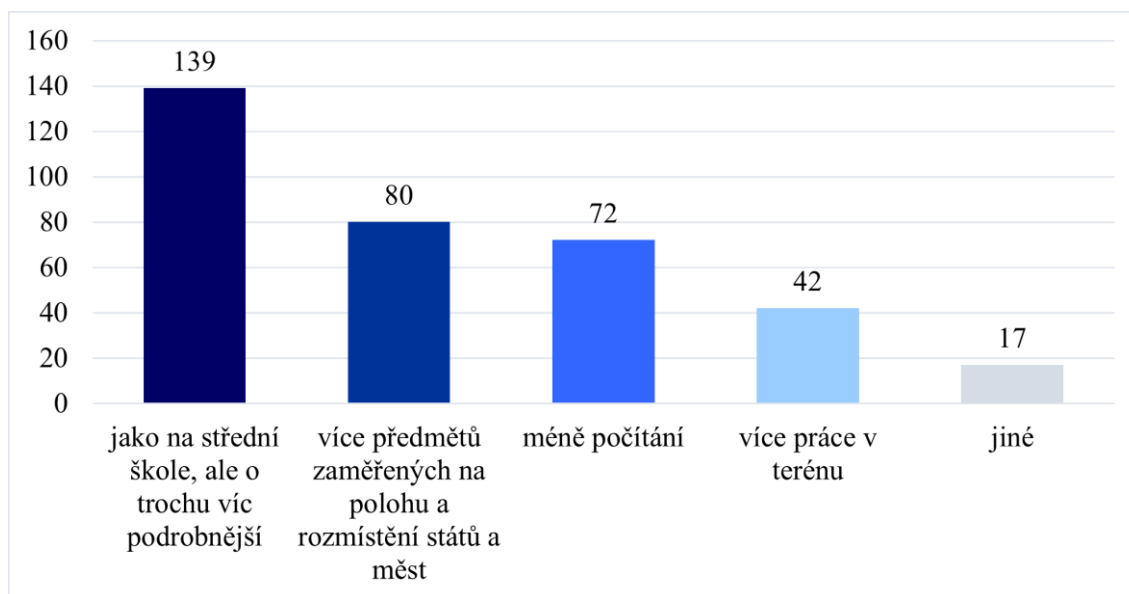

Obr. 2 Změna či utvrzení představ respondentů o náročnosti studia geografie po nástupu na studium

Zdroj: vlastní šetření a zpracování

Na to navazují odpovědi na otázku „*Jak jste si studium geografie na vysoké škole představovali?*“ (viz obr. 3), kde se nejvíce respondentů vyjádřilo tak, že si studium představovali „*jako na střední škole, ale o trochu podrobnější*“. Dalšími odpovědi, na kterých se respondenti nejvíce shodovali bylo, že si při volbě tohoto oboru

představovali „více předmětů zaměřených na polohu a rozmístění států a měst“ a „méně počítání“.

Obr. 3 Představa respondentů o obsahu studia oboru geografie před vstupem na vysokou školu s možností výběru více odpovědí
Zdroj: vlastní šetření a zpracování

Následující odpovědi respondentů dále potvrdily nedostatečnou informovanost o obsahu práce akademické geografie (Bonnett, 2013) a tudíž automatické promítání, pro veřejnost známého, obsahu učiva zeměpisu ze střední školy, do obsahu práce akademické geografie. Bonnett (2013) řadí obsah učiva zeměpisu středních škol do „populární geografie“. Může tedy docházet k nedocení práci akademických geografů vlivem nedostatečné informovanosti veřejnosti.

Předtím, než respondenti začali studovat geografii na univerzitě, tak jedna třetina z nich zastávala názor, že je obor geografie zaměřen především na to, aby student přesně věděl, kde leží jednotlivá místa/města/státy, tedy na místopis (viz tab. 2). Po zahájení studia, kdy studentům bylo představeno učivo prvního semestru, na toto tvrzení přistoupilo jen necelých 6 % z nich (viz tab. 3). V šetření byly také zkoumány změny názorů respondentů na jejich volbu studia a necelých 58 % respondentů uvedlo, že mají názor stále stejný (viz tab. 4).

Tab. 2 Představy respondentů o zastoupení učiva místopisu v akademické geografii před nástupem na univerzitu

	Abs.	%
Ano	78	38,4
Ne	114	56,2
Nevím	11	5,4
Celkem	203	100,0

Zdroj: vlastní šetření a zpracování

Tab. 3 Změna názoru respondentů na zastoupení učiva místopisu v akademické geografii po nástupu na univerzitu

	Abs.	%
Ano	12	5,9
Ne	176	86,7
Nevím	15	7,4
Celkem	203	100,0

Zdroj: vlastní šetření a zpracování

Tab. 4 Vyjádření souhlasu či nesouhlasu respondentů u dotazníkové otázky „Změnili jste svůj názor na studium geografie po nástupu na univerzitu?“

	Abs.	%
Ano	48	23,7
Ne	117	57,6
Nevím	38	18,7
Celkem	203	100,0

Zdroj: vlastní šetření a zpracování

Ti, kteří svůj názor změnili, uvedli většinou změnu názoru v negativním slova smyslu, kde zmiňují nepředpokládanou technickou či matematickou stránku studia a obsáhlost oboru, což dokazují výpovědi jako například:

„Zjistila jsem, že se jedná o mnohem těžší a komplexnější obor, než se na první pohled zdá.“ (Ž, P),

„Je to více technický obor a myslím, že málo informují o tom, jaká je náplň studia.“ (Ž, P),

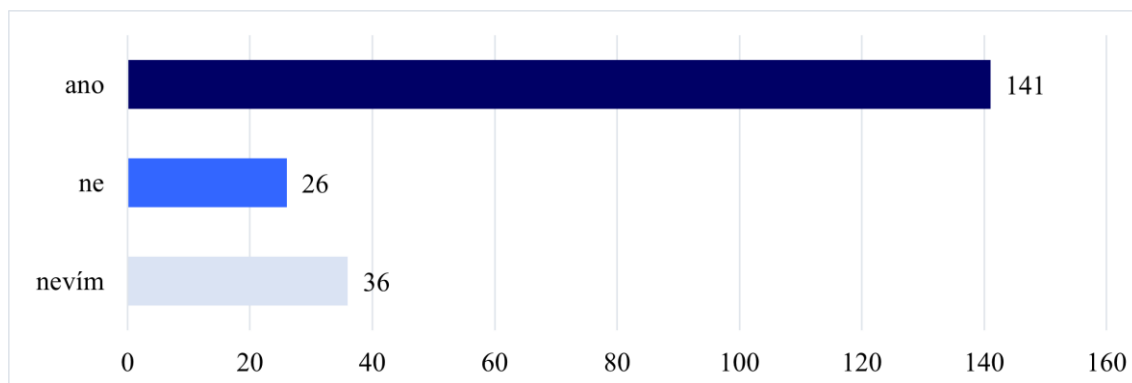
„Rozšířila jsem si obzory z hlediska geografie, rozhodně mě překvapilo větší zastoupení dovedností z matematiky a hlavně informatiky.“ (Ž, P),

„Změnila jsem názor jen z pohledu náročnosti, předmět jsem si vybrala hlavně proto, že mě baví a na střední škole to byl jeden z nejllehčích předmětů.“ (Ž, P),

„Na střední škole mě předmět bavil, dokázal jsem si vše představit a lehce o něm přemýšlet. Teď je pro mě vše velice obtížné si představit, hodně věcí mě vůbec nebaví, hlavně kartografie a musím se nutit vůbec nad tím zamýšlet a moc se mi nejde učit tento předmět.“ (M, P),

„Vždycky jsem si myslel, že geografie je jenom o poznávání nových míst, zapamatování si hlavních měst určitých států a přehled o tom, kde jaký stát leží. Po nástupu na univerzitu jsem zjistil, že geografie není jen o tomto, ale že do ní patří například souřadnicové systémy, práce s GPS, GIS – geografické informační systémy, ale i planetární geografie, o kterém jsem neměl ani tušení.“ (M, P).

Z výsledků je patrné, že volba studijního oboru u respondentů byla ovlivněna populární geografii. Také se znovu ukázal vliv obsahu učiva zeměpisu středních škol, který se v představách respondentů automaticky promítal do obsahu učiva akademické geografie. Respondenti obor volili na základě diskursu místopisu středních škol a cestování. Po nástupu na univerzitu došlo u studentů ke změně nahlížení na akademickou geografii. Objevil se tedy rozdíl mezi „populární“ a akademickou geografii, jelikož studenti byli tímto diskursem ovlivněni. Tato změna ve většině případů souvisela s větší náročností studia, než respondenti předpokládali. Na jejich volbu studia to ale nemělo vliv, jelikož i přes poznání, doposud jen části reálné stránky akademické geografie, by si téměř tři čtvrtiny respondentů zvolilo studium oboru geografie znovu (viz obr. 4). Aby se předešlo zmiňovanému diskurzu, je třeba, aby již žáci na střední škole získali povědomí o akademické geografii a jejím obsahu. Toho se může docílit aplikací inovativních metod a novou formou výuky, která bude žáky učit geografickému myšlení (Svobodová a kol., 2020) a upozadí nynější encyklopedický a popisný způsob výuky (Knecht a Hofmann, 2020).

Obr. 4 Vyjádření respondentů, zda by si po jejich krátkém seznámení s oborem opět podali přihlášku ke studiu geografie

Zdroj: vlastní šetření a zpracování

5.2 Vnímání akademické geografie a její nevědomá spojitost s tradiční geografii v představách respondentů

„Populární geografie“ představuje veřejnosti geografii prizmatem 18. a 19. století. Toto období se v geografii pojí s cestováním a expedičními výpravami, díky kterým byly objevovány dosud nepoznaná místa a uplatňovala se tzv. popisná geografie. Popisná geografie se ovšem po čase dostala do krize, jelikož byla postupně všechna místa světa prozkoumána a v akademické rovině byla donucena určit předmět svého zkoumání. S tím také souvisí zakládání prvních geografických kateder a vznik akademické geografie (Daněk, 2008). Pro popisnou geografii bylo tedy charakteristické cestování, objevování nových míst, mapování bílých míst na mapě, poznávání nových surovin, materiálů a kultur, které jsou spojovány s exotikou. Výzkumné otázky byly v druhé části dotazníku formulovány tak, aby zkoumali, zda respondenti vnímají rozdíly mezi tradiční objevitelskou a novodobou akademickou geografii. Otázky jsou také tvořeny k potvrzení vlivu „populární geografie“ na respondenty a k odhalení případných stereotypů, která se utvořila v představách široké veřejnosti (Johnston, 2009). Velká většina otázek, v druhé části dotazníku je otevřených, aby mohlo být lépe pochopeno vnímání geografie a respondenti nebyli omezeni ve svých výpovědích. Díky tomu lze také ve výpovědích hledat různé spojitosti.

5.2.1 Geografie očima studentů prvního ročníku oboru geografie a veřejnosti

První otázka druhé části zněla: *Když někomu povíte, že studujete geografii, jaká je jeho reakce? Co si myslí, že je náplní Vašeho studia?* Byla tedy zaměřena na to,

aby zkoumala, jaký postoj ke geografii zaujímá okolí respondentů a zda ví, čím se akademická geografie zabývá (viz tab. 5). Jednalo se o otevřené odpovědi a tabulka je vytvořena sloučením odpovědí do kategorií. Vyhodnocení odpovědí potvrdilo, že ve veřejnosti chybí informovanost o náplni studia akademické geografie, jak na tento problém upozorňuje ve svém článku Bonnett (2003). V odpovědích je také vidět automatické promítání obsahu učiva zeměpisu střední školy, jako například místopisu, do náplně studia akademické geografie, což je při nedostatečné informovanosti společnosti pochopitelné. V žádné výpovědi respondentů jsem nenalezla odpověď, kde by si byl někdo úplně jistý v cílech a obsahu výuky akademické geografie.

Tab. 5 Představy veřejnosti o náplni studia oboru geografie zařazené do odpovídajících kategorií, dle otevřených výpovědí respondentů

<i>Odpovědi:</i>	Abs.	%
Studium místopisu	41	20,2
Učivo podobné střední škole	33	16,3
Práce s mapou	28	13,8
Studium měst a hlavních měst	27	13,3
Jiné	23	11,3
Neznají náplň studia, ale vnímají geografii jako „zajímavý obor“	16	7,9
Neví, co je náplň studia geografie	13	6,4
Cestování/práce v terénu	11	5,4
Vnímají geografii jako jednoduchý obor	6	3,0
Vnímají geografii jako náročný obor	5	2,5
Celkem	203	100,0

Zdroj: vlastní šetření a zpracování

Pozn.: Tučně zvýrazněný text označuje nejvíce zastoupené odpovědi.

Kategorie, které veřejnost *Nezná náplň studia, ale vnímá geografii jako „zajímavý obor“*, bylo v odpovědích na geografii nahlíženo pozitivně:

„Reakce je většinou pozitivní, myslí si, že studuju zajímavý obor. Domnívají se, že se naučím hodně o naší planetě a zkrátka o celém světě.“ (Ž, P),

„Reakce je taková, že mi lidé řeknou, že to je určitě zajímavý obor a pokaždé se mě zeptají, čím bych mohl být po absolvování takového oboru. Myslí si, že náplň je "nějaká" práce s mapou.“ (M, P),

„Většinou to lidi zaujme a vyptávají se konkrétněji.“ (M, P).

Jak z výsledků dotazníkového šetření, tak z vlastní zkušenosti mohu tvrdit, že co se týče pohledu na náročnost studia oboru geografie v očích veřejnosti, stojí proti sobě téměř dva, stejně početné tábory. Jeden vnímá geografii jako jednoduchý obor:

„Většina lidí tvrdí, že je to jednoduchý obor, kde není potřeba nic dělat.“ (Ž, P),

„Vybral sis dobrý předmět, lehký předmět“ (M, P),

„Myslí si, že chodím po Olomouci počítat odpadkové koše a stromy a nikdy ze mě nic nebude, kromě počítače košů.“ (Ž, P).

Druhý na obor geografie pohlíží jako na náročné studium:

„Myslí si, že jsem si vybrala náročné studium. Na náplň se většinou ptají.“ (M, P),

„Je to těžký., Jsi blázen., Jaký to je?“ (Ž, P),

„Daný člověk je většinou překvapený a myslí si, že je studium náročné.“ (Ž, P).

Druhá otázka byla zaměřena na to, jak sami respondenti, jako studenti prvního ročníku oboru geografie, vnímají geografii (viz obr. 5). Přímo jako interdisciplinární věda byla popsána geografii ve 40 % odpovědí:

„Geografie je podle mě obor, ve kterém se studuje od každého oboru něco (ekonomie, společenské vědy, biologie, matika, fyzika, chemie atd.) + vesmír, složení planet, původ, mapy... je toho ...spousta.“ (Ž, P),

„Začala jsem ji vnímat trochu jinak již na střední škole, kde jsem měla výuku ve francouzštině a přístup k učení byl úplně jiný než tady v Česku. Geografie je rozsáhlá a obsahuje spoustu disciplín; jako například: kartografii, sociální geografii a fyzickou geografii.“ (Ž, P),

„Mnohem více věcem, než jsem si myslela. Musíme umět s počítačovými programy, musíme umět pracovat v terénu, musíme rozumět teorii statistiky atd.“ (Ž, P),

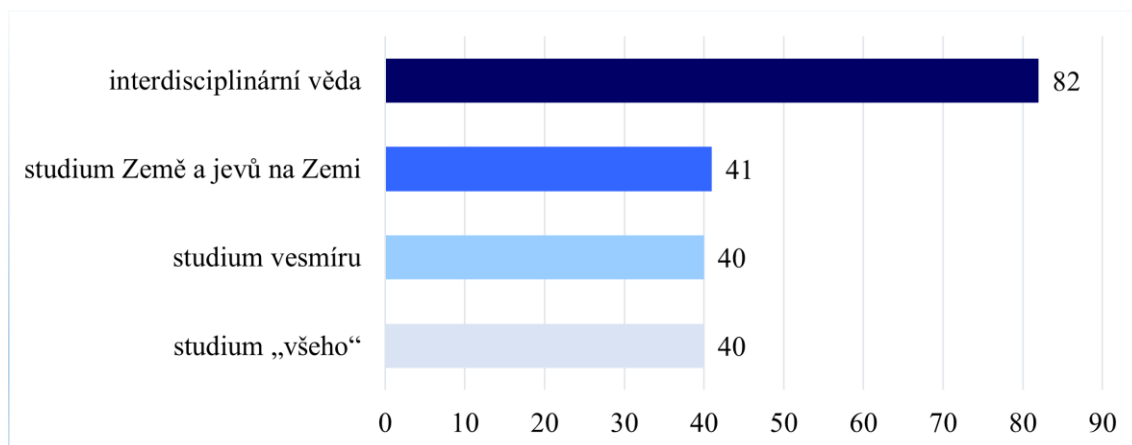
„Já jsem se o studium geografie zajímal už od začátku střední školy a musím přiznat, že tehdy jsem geografii taky považoval jenom za místopis. V průběhu střední školy jsme začali geografii brát více dopodrobna a já začal objevovat i další odvětví (kartografie, fyzická geografie, planetární geografie). Dnes už geografii vidím jako mnohem

komplexnější vědu, která není pouze o místopise a cestování. Ve zkratce je to věda o "Zemi", ale samozřejmě zasahuje i do jiných odvětví vědy jako je fyzika, astronomie, geologie atd.“ (M, P),

„Záběr geografie je hodně široký, od původu vzniku vesmíru, po vznik planety, první osídlení rostlinami, živočichy. Přírodní procesy, které se na planetě dějí, vznik hor, jaký mají původ, proces činnosti sopek, politické systémy, populace a její růst v různých místech, a naopak její úbytek, různá lidská společenství (Evropská unie, Spojené státy Americké), a v neposlední řadě se zřejmě posledních pár let zabývá tvorbou map, pracemi v terénu. Plus samozřejmě názvy a hlavní města států.“ (Ž, K).

S tím se pojí 20% výskyt odpovědí, ve kterých bylo napsáno, že geografie se zabývá „vším možným“ (M, P), „takřka vším okolo nás“ (M, K) nebo například „vším, co se na naší planetě děje“ (Ž, P). Tyto typy odpovědí ovšem nejsou při analýze zahrnuty do již zmíněné kategorie, ve které respondenti označují geografii jako interdisciplinární vědu, jelikož není jasné, zda autoři doopravdy považují vědu za interdisciplinární. V dalších 20 % odpovědí zaznělo, že je geografie vnímána jako věda, která se zabývá studiem Země a s tím spojenými jevy na Zemi. Reflektují to výpovědi typu: „geografie se zabývá jevy na Zemi (částmi Země)“ (Ž, P), „obor, který se zabývá jevy na Zemi v interakci s časem“ (M, P), „studii prostorových jevů na Zemi“ (Ž, P) nebo „Zemí a jejím podnebím a s tím spojené jevy“ (M, P). Zajímavostí je, že na otázku, jak respondenti vnímají geografii, byla ve 20 % odpovědí asociace přímo se slovem „vesmír“. Při vyplňování dotazníku byli studenti zhruba v polovině jejich prvního semestru na univerzitě, kde zrovna absolvovali předmět Úvod do studia geografie, Základy kartografie a Planetární geografii. Jejich představa o akademické geografii byla neúplná. Osobně si myslím že velké zastoupení odpovědí s asociací „vesmír“ je zapříčiněno předmětem Planetární geografie, který je u respondentů A předmětem v prvním ročníku geografie.

Geografie je interdisciplinární vědou, která spolupracuje s různými obory. Respondenti byli přímo tázáni, zda si myslí, že geografie spolupracuje s jinými obory, tedy, zda je interdisciplinární. Necelých 86 % respondentů odpovědělo, že je geografie interdisciplinární vědou (viz tab. 6).

Obr. 5 Zaměření oboru geografie z pohledu respondentů, jako studentů prvního ročníku studia
Zdroj: vlastní šetření a zpracování

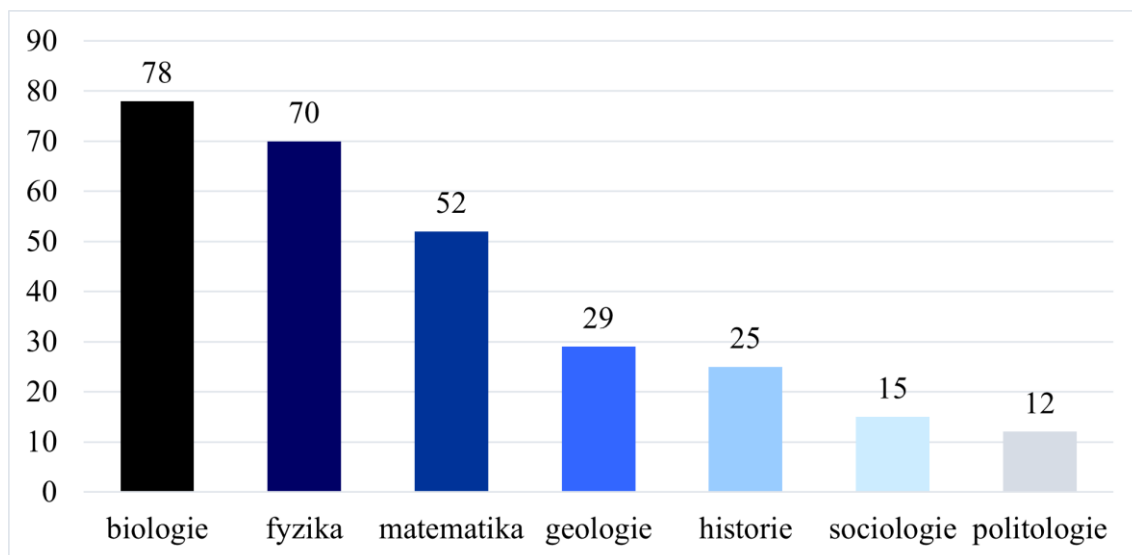
Tab. 6 Odpovědi respondentů na otázku „Je podle Vás geografie interdisciplinární (spolupracuje s jinými obory)?“

	Abs.	%
Ano	174	85,7
Ne	5	2,5
Nevím	24	11,8
Celkem	203	100,0

Zdroj: vlastní šetření a zpracování

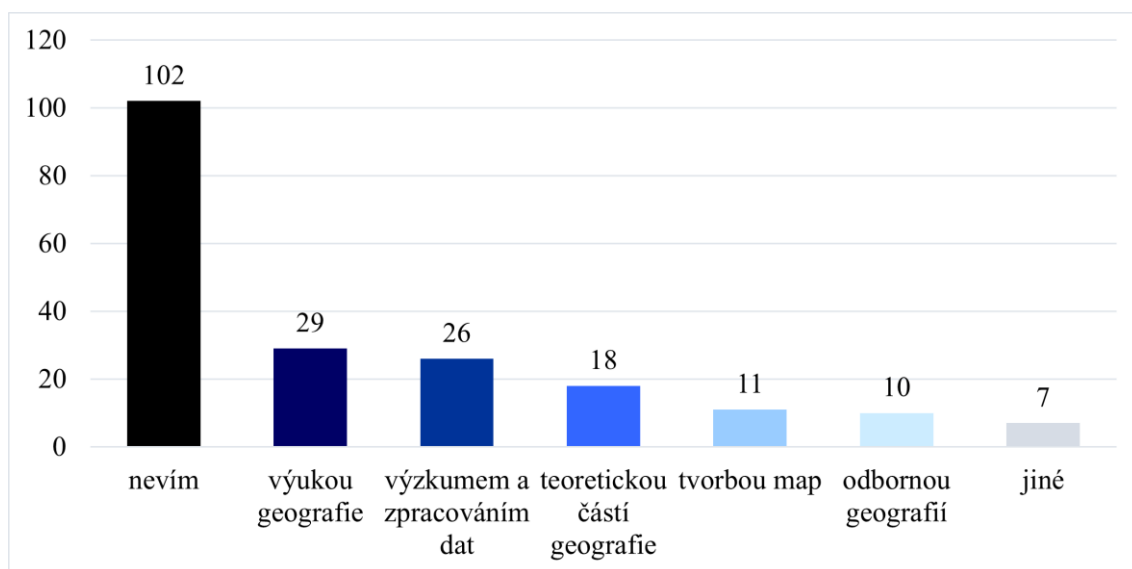
Tito lidé, kteří napsali, že geografie spolupracuje s jinými obory, měli vypsát nějaké konkrétní vědní disciplíny (viz obr. 6). Překvapilo mě nejčtenější zastoupení biologie, která byla součástí 78 odpovědí, a naopak malé zastoupení politologie, která byla zmíněna jen ve 12 odpovědích. Časté jmenování fyziky si odůvodňuji předmětem planetární geografie. Také mě překvapila absence ekonomické geografie, která je na Univerzitě Palackého vyučována jako povinný předmět. Výrazným rozdílem ve výpovědích měly zastoupení přírodovědné obory jako biologie, fyzika, matematika a geologie, které se objevovaly nejčastěji a humanitní a sociální obory jako historie, sociologie a politologie, které byly zmiňovány ve výpovědích nejméně.

Respondenti se s akademickou geografii setkávají každý den studia na univerzitě, ovšem při otázce „Čím se podle Vás zabývá akademická geografie?“ se ukázalo, že pojem akademická geografie je pro polovinu respondentů neznámý a neví, co si pod ním mají představit. Pouze necelých pět procent respondentů napsalo, že se akademická geografie zabývá všeobecně odbornou či podrobnější geografii (viz. obr. 7).

Obr. 6 Odpovědi respondentů, které ukazují zastoupení vědních disciplín, o kterých si respondenti myslí, že s nimi geografie spolupracuje

Zdroj: vlastní šetření a zpracování

Obr. 7 Odpovědi respondentů na otázku „Čím se podle Vás zabývá akademická geografie?“

Zdroj: vlastní šetření a zpracování

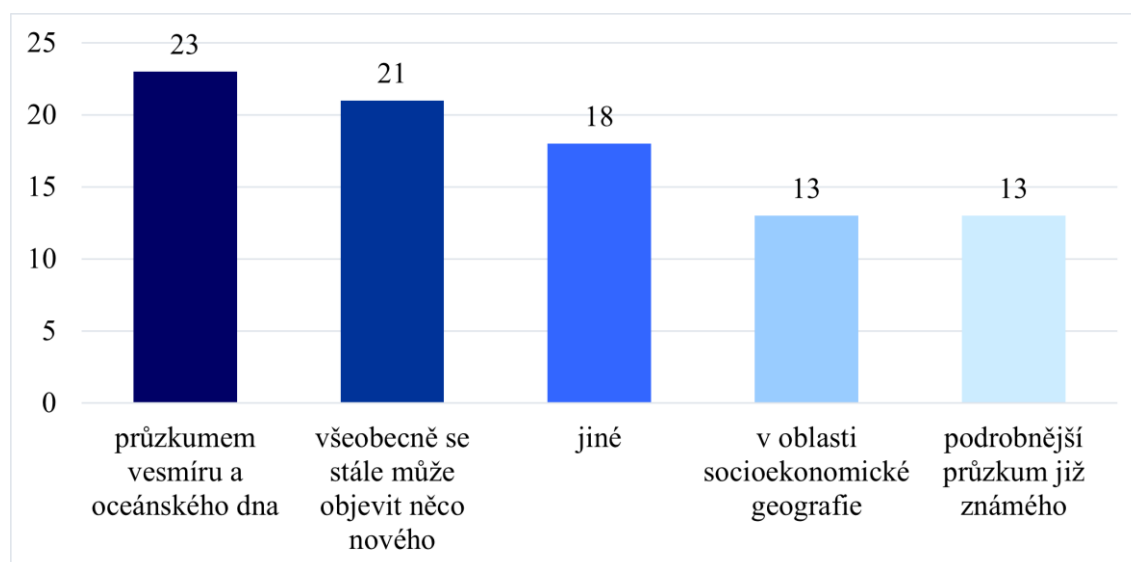
V další dotazníkové otázce byli respondenti přímo tázáni, zda se současná geografie může posunout vpřed, když je již celý svět zmapovaný. Odpověď „ano“ zvolilo 43,3 % respondentů, dalších 41,4 % se ztotožnilo s odpovědí „ano, ale ne moc“ (viz tab. 7). Respondenti, kteří odpověděli, že se geografie jednoznačně může posunout vpřed, byli vyzváni k tomu, aby napsali konkrétní příklady, jak toho geografie docílí. Jedna čtvrtina odpovědí respondentů se shodla na tom, že se geografie posune vpřed díky

„poznávání vesmíru a oceánů“ (M, P). Druhá čtvrtina zastává názor, že „Svět se mění. Technologie se vyvíjejí. Vždycky je, co nového objevovat a zkoumat.“ (Ž, P) (viz obr. 8).

Tab. 7 Odpovědi respondentů na otázku „Může se nynější geografie ve svých znalostech posunout vpřed, když je již celý svět zmapovaný?“

	Abs.	%
Ano	88	43,3
Ano, ale ne moc	84	41,4
Ne	7	3,4
Nevím	24	11,8
Celkem	203	100,0

Zdroj: vlastní šetření a zpracování

Obr. 8 Odpovědi respondentů na otázku „Jakým směrem se podle Vás může nynější geografie ve svých znalostech posunout vpřed?“

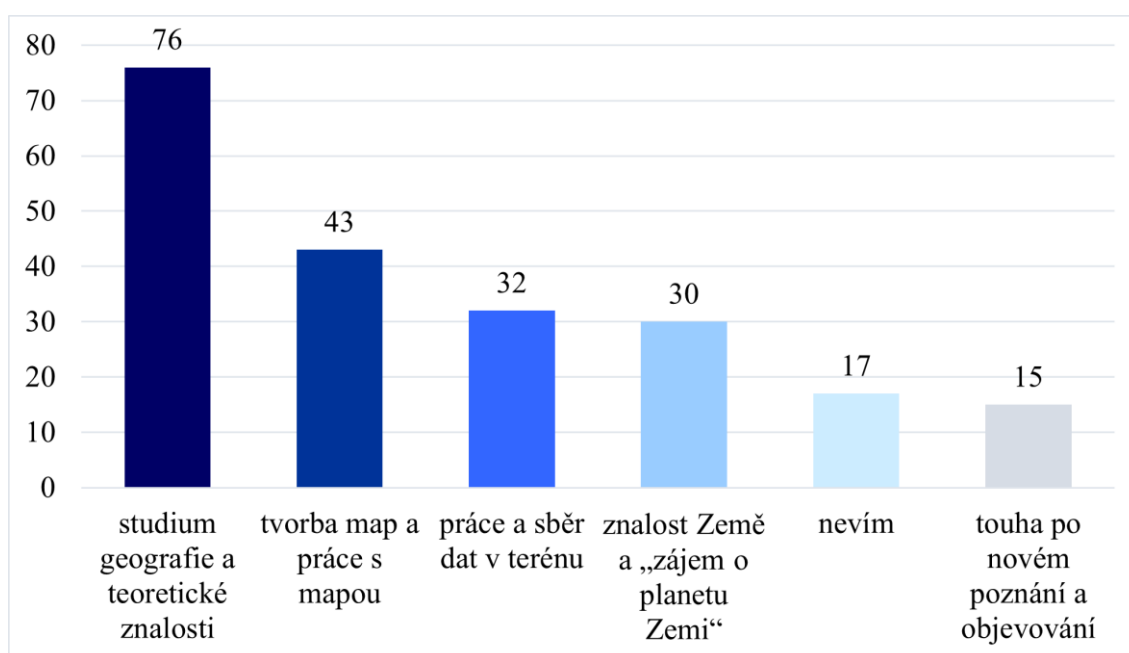
Zdroj: vlastní šetření a zpracování

Bonnett (2013) mimo vysokoškolské vzdělávání, označuje všechny formy geografických znalostí jako znalosti „populární geografie“. Do „populární geografie“ řadí také výuku zeměpisu na středních školách. Při analýze dotazníku se potvrdilo, že chybí informovanost veřejnosti o náplni vědecké geografie (Johnston 2009), kvůli této skutečnosti si veřejnost promítá do obsahu akademické geografie to, co si pod pojmem geografie pamatuje ze střední školy. Z toho důvodu při vyhodnocování dotazníku vyšlo, že veřejnost si s obsahem oboru geografie spojuje učivo střední školy. Více než tři čtvrtiny respondentů vnímají geografii jako interdisciplinární vědu, což působí dojmem, že respondenti vědí, co se skrývá pod pojmem akademická geografie. Opak je

ale pravdou. A to z toho důvodu, jelikož polovina respondentů neví, co to akademická geografie je.

5.2.2 Povolání geografa očima studentů prvního ročníku oboru geografie

„Napište, co podle Vás dělá geografa geografem.“ Výzkumná otázka, která ukázala, že podle nejvíce respondentů dělá geografa geografem jeho studium a následně jeho geografické znalosti. Tento názor byl zastoupen v 37 % všech odpovědí (viz obr. 9). Druhou nejčastější asociací s charakteristikou geografa, která se vyskytovala u jedné pětiny odpovědí, bylo vytváření map a práce s mapou.

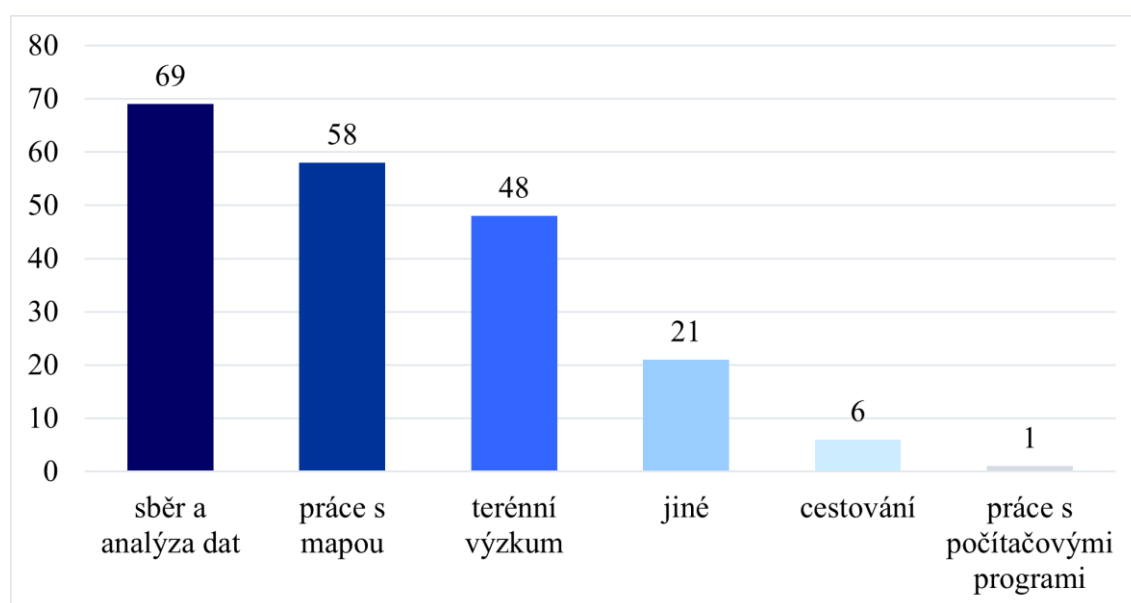
Obr. 9 Odpovědi respondentů, seskupené do odpovídajících kategorií, na otázku „Co podle Vás dělá geografa geografem?“

Zdroj: vlastní šetření a zpracování

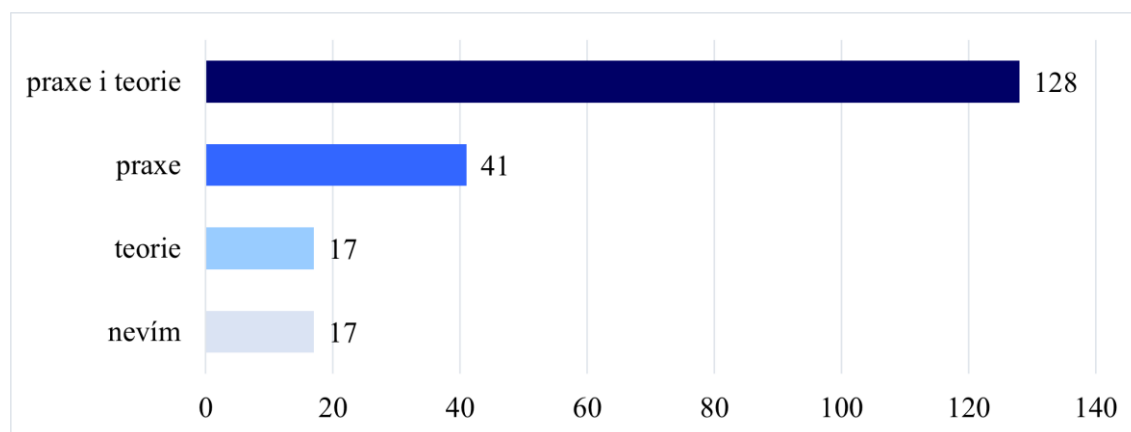
V dotazníkové otázce „Vyberte, čím byste nejlépe vystihli povolání geografa“ zvolilo 69 respondentů „sběr a analýzu dat“ (viz obr. 10). Zároveň z těchto 69 respondentů jich 66,7 % v jiné otázce uvedlo, že si studium geografie na vysoké škole představovali „jako na střední škole, ale o trochu víc podrobnější“ a s předměty, kde bude „méně počítání“, což je v kontrastu s jejich představou o práci geografa, jelikož sběr a analýza dat není součástí výuky zeměpisu na střední škole a analýza dat je spojena ve velké míře se statistikou.

Respondenti byli tázáni, co si myslí o důležitosti praxe a teorie při vzdělávání, když se chce stát člověk geografem, respektive, co považují za důležitější. Byla jim ponechána možnost volby více možností a ukázalo se, že k tomu, aby se stal člověk geografem je podle nadpoloviční většiny respondentů při jeho vzdělávání praxe i teorie stejně důležitá. Pouze samostatná praxe poté téměř o jednu tolik hlasů převažuje teorii (viz obr. 11).

K povolání geografa je dle respondentů potřeba studium geografie, kde je kladen důraz jak na teorii, tak i na praxi, a následně získání geografických znalostí, tedy schopnost myslet geograficky. Práci geografa si respondenti nejvíce spojují se sběrem a analýzou dat, práci s mapou a terénní výzkum.

Obr. 10 Odpovědi respondentů na otázku „Vyberte, čím byste nejlépe vystihli povolání geografa“
Zdroj: vlastní šetření a zpracování

Obr. 11 Důležitost praxe a teorie při studiu geografie dle odpovědí respondentů
Zdroj: vlastní šetření a zpracování

5.2.3 Povolání geografa v asociaci s cestovatelem

Při zkráceném pohledu veřejnosti na geografii jako vědu dochází ke značnému ovlivnění představ toho, co je náplní práce geografa. „Populární geografie“ ukazuje geografa jako člověka, který s velkou pravděpodobností hodně cestuje. Příkladem mohou být cestovatelské přednášky, cestovatelské televizní programy nebo geografické časopisy, které čtenáře v každém čísle seznamují s novými místy. Johnston (2009) na tento problém poukazuje redukováným obsahem tří vybraných geografických časopisů, které svůj název pojí s geografii. To na veřejnost působí dojmem, že tyto geografické časopisy přinášejí nové poznatky z akademické geografie, ale opak je pravdou. Většina časopisů, které čte neodborná veřejnost, jsou komerční. Z toho důvodu je obsah těchto časopisů redukován na to, co se čtenářům líbí. U geografických časopisů to je poznávání nových míst a s tím spojené cestování (Johnston, 2009). Z toho důvodu mohou lidé vnímat geografa jako někoho, kdo hodně cestuje, nebo mu rovnou přidělit status cestovatele. To se potvrdilo i v dotazníkovém šetření, kde necelých 42 % respondentů odpovědělo, že vnímají geografa jako člověka, který s velkou pravděpodobností hodně cestuje (viz tab. 8).

Tab. 8 Odpovědi na otázku, zda respondenti vnímají člověka s povoláním geografa, jako někoho, kdo s velkou pravděpodobností hodně cestuje

	Abs.	%
Ano	85	41,9
Ne	86	42,4
Nevím	32	15,8
Celkem	203	100,0

Zdroj: vlastní šetření a zpracování

Respondenti, kteří uvedli, že vnímají geografa jako člověka, který s velkou pravděpodobností hodně cestuje, měli odůvodnit svou odpověď (viz obr. 12). Tímto odůvodněním bylo u 40 % respondentů to, že geograf s velkou pravděpodobností hodně cestuje, jelikož chce a měl by vidět teoretické poznatky získané z výuky v praxi nebo naopak díky cestování získat více znalostí:

„Uvádí tím teorii do praxe.“ (Ž, P),

„je lepší, když k teorii přidá i praxi“ (M, K),

„Cestováním si nejlépe osvojíte právě typizace daných míst“ (Ž, P),

„Pokud se chce geograf dozvědět něco víc o světě než jen z knížek a map, musí cestovat a poznávat svět vlastníma očima.“ (M, P),

Pokud nechce Zemi studovat jen teoreticky, měl by ji poznat na "vlastní kůži". (Ž, P),

„Vzhledem k tomu, že jsem chodil na střední pedagogickou školu, tak vím, že člověk, který chce dělat svůj obor naplno, a to vysokoškolák asi chce, tak by se měl neustále vzdělávat a kdo jiný by měl poznávat nová místa než geograf.“ (M, P).

Dalším nejčastějším důvodem bylo tvrzení ve smyslu, kdo studoval nebo studuje geografii, má rád cestování a touhu objevovat (viz obr. 12):

„Geograf = pro mě cestovatel, objevovatel, má rád dobrodružství, a zajímá se o různé nové kultury a má rád přírodu.“ (Ž, P),

„Protože lidi, které zajímá geografie, zajímají státy a tím pádem rád cestuje.“ (Ž, P),

„Mám to tak nastavené ze základní školy. Moje bývalá učitelka na základní škole procestovala skoro celý svět a taktéž i můj učitel na gymnáziu.“ (Ž, P),

„Správný geograf miluje cestování, poznávání nových míst a mentalitu místních lidí. Kdyby geograf necestoval rád, nemohl by být geograf.“ (M, P),

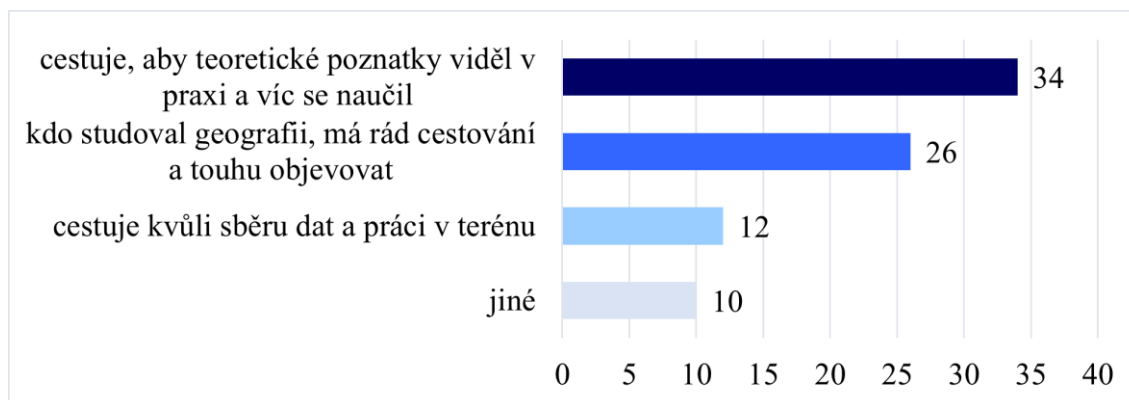
„Myslím si, že každého čó baví geografie má v sebe túžbu cestovat' a spoznávat' svoje okolie.“ (M, P).

Cestování při povolání geografa odůvodňovali respondenti také kvůli sběru dat a práci v terénu:

„Každý geograf by měl být aspoň trochu cestovatel. Při cestování poznává nová místa, získává důležité informace o daném prostředí, které by z pohodlí domova asi těžko získal.“ (Ž, P),

„Musí se pohybovat v terénu, aby sbíral data, která pak může použít k měření.“ (M, P),

„Jedná se o osobu, která například mapuje určité oblasti anebo musí navštívit jiné státy za účelem zjištění daných poměrů.“ (M, P).

Obr. 12 Odůvodnění respondentů otázky „Z jakého důvodu vnímáte geografa jako člověka, který s velkou pravděpodobností hodně cestuje?“

Zdroj: vlastní šetření a zpracování

Jelikož „populární geografie“ v mnoha případech ukazuje veřejnosti geografii, která charakteristicky odpovídá jen té tradiční (cestování, objevování atd.), byla v dotazníku zformulována otázka „Považujete Kryštofa Kolumba, který v roce 1492 objevil Ameriku, za geografa?“ Z výběru odpovědí bylo možno zvolit „ano“, „ne“ a „nevím“. Odpovědi respondentů se rozdělili téměř na třetiny (viz tab. 9)

Tab. 9 Odpovědi respondentů na otázku „Považujete Kryštofa Kolumba, který v roce 1492 objevil Ameriku, za geografa?“

	Abs.	%
Ano	65	32,0
Ne	75	37,0
Nevím	63	31,0
Celkem	203	100,0

Zdroj: vlastní šetření a zpracování

Ti, kteří považují Kryštofa Kolumba za geografa nejčastěji (ve 49,2 %) uvedli jako důvod to, že byl objevitelem nového kontinentu, a tak se zasloužil o nový přínos geografii (viz obr. 13):

„Protože byl objevitel, vedl výpravu za cestou. Mapoval svou cestu, měl touhu zakreslit mapu, která ukazuje cestu do Indie (ovšem "objevil" Ameriku)“ (Ž, P),

„Objevil nový kontinent, což bylo zásadní pro kartografii i geografii celkově.“ (Ž, P),

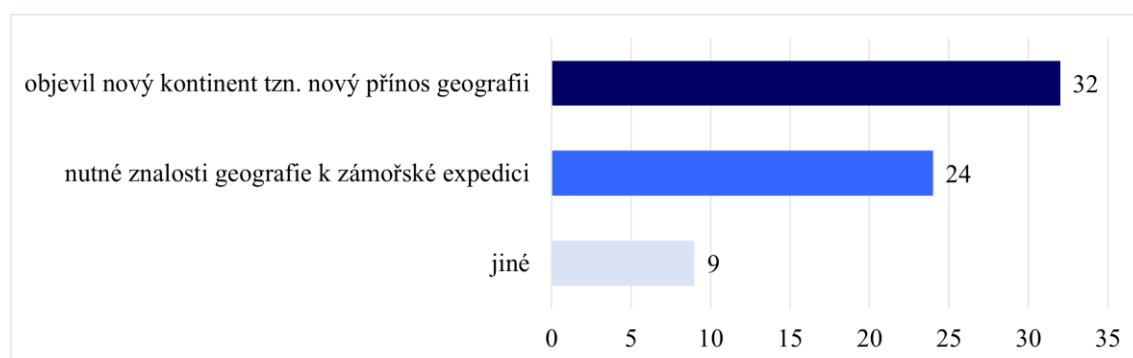
„Ve své době byl jednoznačně geograf, neboť díky němu se tvořili nové obchodní trasy a v podstatě položil základy kartografie.“ (M, P).

Druhá část respondentů (36,9 %) vyzdvihla důležitost jeho geografických znalostí nutných k expedici, což v jejich očích dělá z Kryštofa Kolumba geografem (viz obr. 13):

„Učinil objev, který změnil pohled na naši planetu. V té době neexistovali moderní přístroje. Musel hodně počítat, sledovat pohyby Země či se umět orientovat na základě něčeho. Zas tak náhodný objev to nebyl.“ (M, P),

„Dá se v podstatě říci, že ano. Sice měl přídomek mořeplavec, ale vzato za geografa se dá taky považovat. Se svou lodí křížoval moře a oceány a mapoval okolí. Taky se musel orientovat v mapách a kompasu či musel znát Polárku“ (Ž, P),

„Kryštof Kolumbus asi v pravém smyslu geografem nebyl, ale když se plavil, objevoval nová místa. Pracoval s mapami, často musel určit svou zeměpisnou polohu.“ (M, P).

Obr. 13 Odůvodnění respondentů, proč považují Kryštofa Kolumba za geografa
Zdroj: vlastní šetření a zpracování

Jak tedy vyplývá z původní otázky, Kryštofa Kolumba nepovažuje za geografa 37,0 % respondentů (viz obr. 14). Tato část respondentů postavila své tvrzení na tom, že Kryštof Kolumbus byl objevitel, cestovatel, mořeplavec, dobrodruh a obchodník, nikoli geograf (57,3 %):

„To by pak musel být každý kdo někdy objevil nějaký kus Země geografem, to že někdo něco objeví z něj rozhodně nedělá vystudovaného plnohodnotného geografa oplývajícího všemi dovednostmi.“ (Ž, P),

„Předpokládám, že pohnutky Kryštofa Kolomba byly čistě obchodní, snaha najít lepší obchodní cestu do Indie, ne prozkoumat "nová" území.“ (Ž, P),

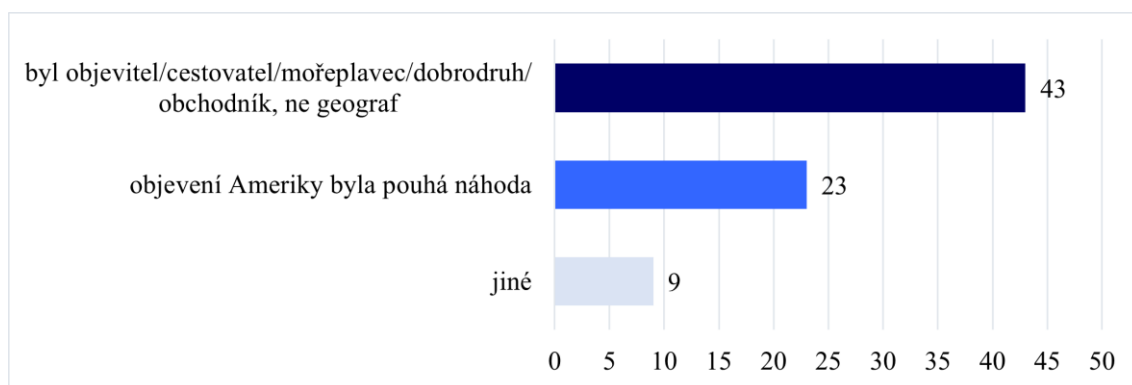
„To je těžká otázka, jelikož ho považujeme za "prvního" objevitele amerického kontinentu. Podle mého názoru to byl spíše cestovatel (mořeplavec), kterému se povedl

tento úspěch. Ovšem musíme brát v potaz, že geografii určitě při svých plavbách používal (navigace, mapy). I tak bych ho ale za geografa nepovažoval.“ (M, P).

Na tom, že Kryštof Kolumbus objevil Ameriku pouze náhodou, a to není důvod ho považovat za geografa, napsala ve svých výpovědích nezávisle na sobě necelá jedna třetina respondentů:

„Nebyl to jeho cíl cesty a na lodi měl několik dalších lidí co byli zodpovědní za kurz lodi. Kolumbus jen rozdával rozkazy“ (M, P),

„Sice objevil Ameriku, ale jeho cíl byl úplně jiný, navíc své objevy špatně vyhodnotil a nevím ani o žádné mapě kterou by zanechal.“ (M, P),

Obr. 14 Odůvodnění respondentů, z jakého důvodu nepovažují Kryštofa Kolumba za geografa
Zdroj: vlastní šetření a zpracování

Jak je tedy z předešlých otázek patrné, každý může nahlížet na povolání geografa jiným způsobem a jinak si jeho práci představovat. Jedna třetina respondentů označila Kryštofa Kolumba za geografa. Druhá třetina s tímto výrokem nesouhlasí. Kryštof Kolumbus je typickým představitelem tradiční geografie, která se vyznačuje cestováním, expedičními výpravami a objevováním nových vzdálených míst, které byly po návratu expedice společností popisovány. „Populární geografie“ prezentuje společnosti geografii ve stejné podobě, tak jak vypadala v době zámořských objevů. Proto si může spousta lidí spojovat geografa s cestovatelem. V dotazníkovém šetření položena otázka „Je podle Vás rozdíl mezi cestovatelem a geografem?“, kde se ukázalo že 85,7 % respondentů od sebe odlišuje cestovatele od povolání geografa (viz tab. 10). Respondenti se jednohlasně shodli na tom, že cílem cestovatele je zážitek a cestovatelem se může stát každý. Geografa popisují jako někoho, kdo prostor vnímá geografickým myšlením a účelem jeho cestování je sběr dat v terénu, která budou následně použita na výzkum:

„Cestovatelem může být kdokoliv – medik, doktor práv, dítě nebo prodavačka z Kauflandu, kdežto geografem ne, pokud to nevystudoval.“ (Ž, P),

„Cestovatel jde po kulturním dědictví, adrenalinu nebo poznávání. Geograf hledá místa nová nebo již zaznamenaná a provádí v nich poznání za účelem vědy.“ (M, K),

„Základ mají podle mě oba stejný – chuť cestovat a poznávat jiné prostředí, rozdíl vidím v tom, že geograf má více znalostí a všímá si i věci, které „běžnému“ cestovateli mohou uniknout. Také geograf lépe vnímá různé vztahy a vazby mezi prostředím navzájem či mezi prostředím a místními obyvateli, místní politikou. Vidí, jak prostředí ovlivňuje místní obyvatele a politiku a naopak, jak obyvatelé a místní politika ovlivňují prostředí.“ (M, P).

Tab. 10 Odpovědi respondentů na otázku „Je podle Vás rozdíl mezi cestovatelem a geografem?“

	Abs.	%
Ano	174	85,7
Ne	9	4,4
Nevím	20	9,9
Celkem	203	100,0

Zdroj: vlastní šetření a zpracování

„Populární geografie“ spojuje v očích veřejnosti geografii jako vědu a cestování. Šíření „populární geografie“ napomáhají cestovatelské přednášky, které jsou velmi oblíbené. Cestovatelské přednášky mohou být pořádány na akademické půdě a napomáhat tak splynutí akademické geografie a cestování ve veřejném mínění. Známými cestovateli, kteří vykládají o svých dobrodružných cestách, vzdálených krajinách a odlišných kulturách, jsou Ladislav Zibura a Jiří Kolbaba. Proto jejich jména byli využity v otázce „Vnímáte např. Ladislava Ziburu či Jiřího Kolbabu jako geografa?“. Překvapilo mě nadpoloviční zastoupení odpovědi „nevím“ a zároveň mizivé procento respondentů, kteří vnímají Ladislava Ziburu a Jiřího Kolbabu jako cestovatele (viz. tab. 11). Z výpovědí respondentů, kteří je vnímají jako geography vyplynulo to, že geography z nich dělá právě samotné cestování a objevování nových míst a s tím související práce s geografickými vědomostmi:

„Jelikož u cestování společně s focením už musí mít nějaké základy o geografii, aby věděli v jaký čas, na jaké místo se kdy vydat k vyfocení nejlepších snímků.“ (M, P),

„Své cestovatelské počiny nastiňují v souvislostech s místy, přírodou, historií, zájmem, kulturou, ekonomikou dané země.“ (Ž, K),

„Protože, objevují různá místa a dělají si z nich poznámky. Sbírají zkušenosti.“ (M, P).

Naopak ti, kteří vyjádřili svůj nesouhlas se shodli v tom, že je považují za cestovatele, kteří mají jen určité geografické znalosti:

„Považuji je za cestovatele, i když věřím, že mají hluboké znalosti o zemích, které procestovali.“ (Ž, K),

„Zaobírají se cestováním, fotografováním, i když z části populárně-naučnou geografii.“ (M, P),

„Jsou světaznalí, to nepopíratelně, ale nevěnují se přímo nějakým vědeckým výzkumům nebo nezpracovávají určitá data.“ (Ž, P),

„To jsou cestovatelé, nikoli geografové. Přinášejí informace o životě a společnosti různých krajů populární formou, ale geograf je vědec.“ (Ž, K).

Tab. 11 Odpovědi respondentů na otázku „Vnímáte např. Ladislava Ziburu či Jiřího Kolbabu jako geografa?“

	Abs.	%
Ano	13	6,4
Ne	71	35,0
Nevím	119	58,6
Celkem	203	100,0

Zdroj: vlastní šetření a zpracování

Navazující otázka v dotazníku je „Vnímáte člověka, který procestoval velkou část světa, jako někoho, kdo má geografii „v malíčku“?“ Zde se opět nepotvrdilo splynutí geografa a cestovatele v jedno, jelikož pouze 9 respondentů vyjádřilo u otázky souhlas (viz tab. 12). Respondenti to vysvětlují tím, že člověk, který procestoval velkou část světa získal geografické znalosti a zkušenosti cestováním:

„Takový člověk má přehled o světě, jak se kde žije, kde je jaké podnebí. Zná přírodní památky zemi, které navštívil, zná města, hory atd. Prostě má přehled o světě.“ (M, K),

„Jelikož zná dobře všechny kontinenty, o kterých se v geografii učí.“ (Ž, P),

„Ano, protože toho hodně zažil má přehled.“ (M, P).

Naopak ti respondenti, kteří stojí proti tvrzení, že člověk, který procestoval velkou část světa má geografii „v malíčku“, uvádějí, že „cestování z člověka neudělá geografa“ (M, P), jelikož „nemá teoretické znalosti“ (Ž, P). Dále staví do kontrastu cestování pro potěšení a zábavu, u kterého si člověk nevšímá geografických prvků a jevů kolem sebe a cestování geografa, který vyjel do terénu s nějakým cílem a aplikuje tu své geografické myšlení:

„To jsou dvě různé věci. Cestování a geografie. Ano, může samozřejmě osobní poznání krajiny přispět k hlubšímu vnímání té dané země, ale geografie je věda, tu zajímají fakta, ne subjektivní názory cestovatele.“ (Ž, K),

„Protože není cestování jako cestování. Je to spíše praktická stránka, ale můžu být cestovatel, a přitom neznat spoustu věcí detailněji - např. práce s GPS. Každý ji využívá, ale málokdo ví, co všechno se skrývá za těmi třemi písmenky.“ (Ž, P),

„Mohl svět jen procestovat pro zábavu, aniž by ho zkoumal. Člověk může být geografem i cestovatelem současně, ale cestovatel nemusí být nutně geografem.“ (M, P),

„Protože geografie není jenom o cestování. Například práce s daty, jejich zpracování, tvorba map.“ (M, P),

„Protože geografie má široký význam a skládá se z více odvětví a nedá se podle mého o někom, kdo procestoval svět říct, že má geografii v malíčku. Protože například o planetární geografii nemusí vědět vůbec nic.“ (Ž, P),

„Tak vzhledem k tomu, jak je geografie rozsáhlá předpokládám, že tento člověk má v malíčku určitě místopis, také nějaké souvislosti, ale těžko říct, jestli umí také počítat deklinaci Slunce nebo ví co je to chí kvadrát.“ (Ž, P).

Tab. 12 Odpovědi respondentů na otázku „Vnímáte člověka, který procestoval velkou část světa, jako někoho, kdo má geografii „v malíčku“?“

	Abs.	%
Ano	9	4,4
Ne	160	78,8
Nevím	34	16,8
Celkem	203	100,0

Zdroj: vlastní šetření a zpracování

Další otázka, která je zaměřena na rozdíl mezi tradičním geografem a novodobým geografem je „Vidíte velký rozdíl mezi současným geografem a geografem, který

objevoval v předminulých stoletích nová místa?“. Zde se opět ukázalo, že více jak polovina respondentů (65,5 %) od sebe rozlišuje tradičního a novodobého geografa a pouze 35 respondentů si je spojuje v jedno (viz tab. 13). Respondenti (69 %), kteří rozlišují dva typy geografů, uvedli jako hlavní rozdíl odlišnost v moderních technologiích, které novodobým geografům usnadňují jejich práci (viz obr. 15):

„Současní geografové mají o mnoho více prostředků. Mohou pracovat s mapami v počítači, kde je mohou také tvořit. Mají přístup k datům z celého světa, to za pomoci internetu. Máme také systém družic ve vesmíru, povrch Země je kompletně zmapován. To lidé dříve neměli, žili v nejistém světě, který moc neznali, nevěděli, kde začíná a kde končí a těžko to mohli zjistit.“ (M, K),

„Geograf v předminulých stoletích tvořil a měl pár map, zkušenosti předávané nejčastěji ústně a nebo prostřednictvím pár knih... neměl GPS, družice, mobil, internet, TV, takové množství cestopisných filmů, literatury a map a možností cestovat světem.“ (Ž, K),

„Dříve musel geograf zapojovat více fantazii, musel mít dobrou představivost a cítění, aby určil kde se nachází, jak je dána oblast členitá a pod. Dnes máme moderní technologie, svět se dá poznat i z domu ve virtuální podobě (např. Google Earth) V terénu máme GPS navigace, máme předpovědi počasí a jiné vymoženosti, které dříve objevitel neměli a museli se spoléhat více na svůj instinkt.“ (M, P).

Dalších 28 % respondentů jako rozdíl uvedlo to, že v současnosti je již vše objeveno a novodobí geografové se tak zaměřují více na teorii a zkoumání detailů toho, co již bylo objeveno (viz obr. 15):

„Dříve se geografové zabývali hlavně objevováním, protože potřebovali doplnit slepá místa v mapách, dnes už víme kde, co je a zabýváme se spíše vysvětlováním a souvislostmi.“ (Ž, K),

„V současné době geograf už nemá co objevovat, hledí si více teorie a socioekonomické geografie.“ (Ž, P),

„U současného geografa je menší šance, že objeví něco úplně "převratného", musí se dle mého názoru soustředit na detaily.“ (M, P),

„Objevoval nové kontinenty a my teď o 30 cm přeměřujeme hory.“ (M, P).

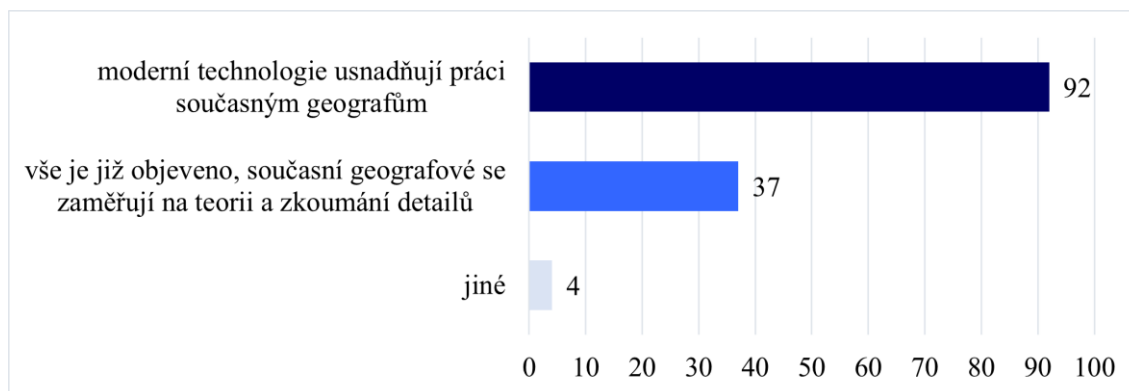
Tab. 13 Odpovědi respondentů na otázku „Vidíte velký rozdíl mezi současným geografem a geografem, který objevoval v předminulých stoletích nová místa?“

	Abs.	%
Ano	133	65,52
Ne	35	17,24
Nevím	35	17,24
Celkem	203	100,00

Zdroj: vlastní šetření a zpracování

Jak již bylo dříve zmíněno, cestovatelské přednášky spadají do „populární geografie“ a na akademických pracovištích mohou být pořádány například pouze za účelem volnočasové aktivity, nikoli k rozšíření poznatků akademické geografie. Polovina respondentů neví, čím se akademická geografie zabývá, stejně tak tomu i zůstalo při otázce „Myslíte si, že cestovatelské přednášky pomáhají rozšiřovat poznatky akademické geografie?“, kde 54,2 % odpovědělo „nevím“. S tím, že cestovatelské přednášky pomáhají rozšiřovat poznatky akademické geografie souhlasilo 43,3 % respondentů a pouhých 2,5 %, tedy 5 respondentů jednoznačně nesouhlasilo (viz tab. 14). Těchto 5 respondentů odůvodňuje svůj názor tím, že „cestování není geografie“ (M, P) a tudíž cestovatelské přednášky nešíří poznatky akademické geografie, „protože se jedná spíše o výklad zážitků z daného místa“ (Ž, P). Ti, kteří vyjádřili svůj souhlas, uvádí, že subjektivní pohled cestovatele a poznatky z praxe rozšiřují posluchačům znalosti z oboru geografie (37,5 %) nebo že nám cestovatelské přednášky přibližují dané místo a člověk se tak díky cestovatelským přednáškám dozví úplně nové informace o daném místě, které by se normálně nedozvěděl (27,3 %) (viz tab. 15).

Dle výpovědí respondentů vyplývá, že pro akademické geografy je cestování důležité, ale od cestovatelů se odlišují svými teoretickými znalostmi získanými studiem. Jejich zájem o cestování je vědecký. I přes to si ale téměř polovina respondentů spojuje cestovatelské přednášky, které spadají pod „populární geografii“, se zdrojem informací z akademické geografie.

Obr. 15 Odpovědi respondentů na otázku „V čem vidíte rozdíl mezi současným geografem a geografem, který objevoval v předminulých stoletích nová místa?“

Zdroj: vlastní šetření a zpracování

Tab. 14 Odpovědi respondentů na otázku „Myslíte si, že cestovatelské přednášky pomáhají rozšiřovat poznatky akademické geografie?“

	Abs.	%
Ano	88	43,3
Ne	5	2,5
Nevím	110	54,2
Celkem	203	100,00

Zdroj: vlastní šetření a zpracování

Tab. 15 Odůvodnění tvrzení respondentů, že cestovatelské přednášky pomáhají rozšiřovat poznatky akademické geografie

	Abs.	%
Subjektivní pohled cestovatele a poznatky z praxe rozšiřují znalosti z geografie	33	37,5
Nezodpovězeno	26	29,5
Člověk se dozví úplně nové informace o daném místě	24	27,3
Jiné	5	5,7
Celkem	88	100,0

Zdroj: vlastní šetření a zpracování

5.3 Stereotypizace míst a ovlivňování jejich pravé identity – europocentrismus, exotika, orientalismus a kulturní nadřazenost

Součástí „populární geografie“ je orientalismus. V orientalismu se prolínají znalosti geografie a aplikace mocenských vztahů. Díky tomu vznikají domněnky, předsudky a stereotypní představy o vzdálených místech. Tyto domněnky, předsudky a stereotypy jsou poté použity proti těmto místům k jejich útlaku a podřizování se (Daněk, 2020). Poslední část dotazníku byla vytvořena tak, aby zjistila, zda se orientalismus objeví ve výpovědích respondentů. Veřejnost se s vlivem orientalismu může setkat prostřednictvím médií, sociálních sítí, výuky na střední škole, cestování nebo například na cestovatelských přednáškách. Poté dochází k přejímání názorů a představ o místech, které mohou mít v realitě úplně jiný charakter nebo podobu, než jak jsou skrze tyto platformy na Západě prezentovány. Touto reprezentací míst, respektive států, se také zabývala Burešová (2013), která pomocí anamorfovaných map znázornila četnosti zpráv o jednotlivých státech v denním tisku Mladá fronta Dnes. Z anamorfovaných map je patrný europocentrismus, kvůli kterému jsou články tohoto denního tisku zejména o státech západní Evropy. Tyto státy jsou s Českou republikou propojeny jak ekonomicky a kulturně, tak i zeměpisně. Dále také dominují zmínky o světových velmocích jako například o Spojených státech amerických. Celá jižní a východní polokoule je v anamorfovaných mapách smršťena, jelikož zprávy o těchto státech se v denním tisku téměř neobjevují. Výjimkou se však stává období válek, krizí či například nepokojů v těchto státech, kdy se v médiích o těchto oblastech začnou objevovat zprávy (Burešová, 2013). Tyto zprávy jsou tudíž většinou spojeny s něčím negativním, a tak mohou ve společnosti vznikat zkreslené představy o těchto místech či celých oblastech, které neberou v potaz i jejich reálnou stránku, nýbrž jen tu negativní, kterou prezentují média. Toto ovlivnění představ je však normální a nemůže být u veřejnosti kritizováno. I když je „populární geografie“ stavěna do opozice k akademické geografii, bývá na akademických pracovištích rozvíjena například ve formě cestovatelských přednášek. Dochází tu tedy ke střetnutí „populární“ a akademické geografie.

Hodnocení vnímání europocentrismu, exotiky, orientalismu a kulturní nadřazenosti mělo odhalit stereotypnost v nahlížení na místa v představách respondentů zapříčiněné vlivem populární geografie. Respondenti byli požádáni, aby formulovali asociace s nějakým pojmem, státem, skupinou států či regionem k termínům „*nedotčená příroda*“, „*exotika*“, „*tropy*“, „*orient*“, „*vyspělá civilizace*“ a „*zaostalá civilizace*“. Odpovědi jsou přehledně shrnuty v tabulce 16. Při první požadované asociaci navázané na termín

„deštný prales“ a „oblasti okolo rovníku“. Méně častou odpovědí byl „Egypt“, který patří spíše do subtropického pásu.

Obr. 18 Nejčastěji se vyskytující asociace s pojmem „tropy“
Zdroj: vlastní šetření a zpracování

Afrika má také mezi respondenty výrazné spojení s pojmem „zaostalá civilizace“, kde k této asociaci došlo u více než poloviny respondentů. „Zaostalá civilizace“ byla dále z velké části situována do jižní a jihozápadní Asie a charakterizována jako místo, kde je „chudoba“, „nemoci“, „špatná ekonomika“, „nízká úroveň vzdělanosti“ a neproběhl tu technologický vývoj. Opět tu nenacházíme asociaci s Evropskými zeměmi.

Obr. 19 Nejčastěji se vyskytující asociace s pojmem „zaostalá civilizace“
Zdroj: vlastní šetření a zpracování

Tab. 16 Nejčastější asociace respondentů k pojmům „nedotčená příroda“, „exotika“, „tropy“, „orient“, „vyspělá civilizace“ a „zaostalá civilizace“, psané dle procentuálního zastoupení ve výpovědích respondentů sestupně

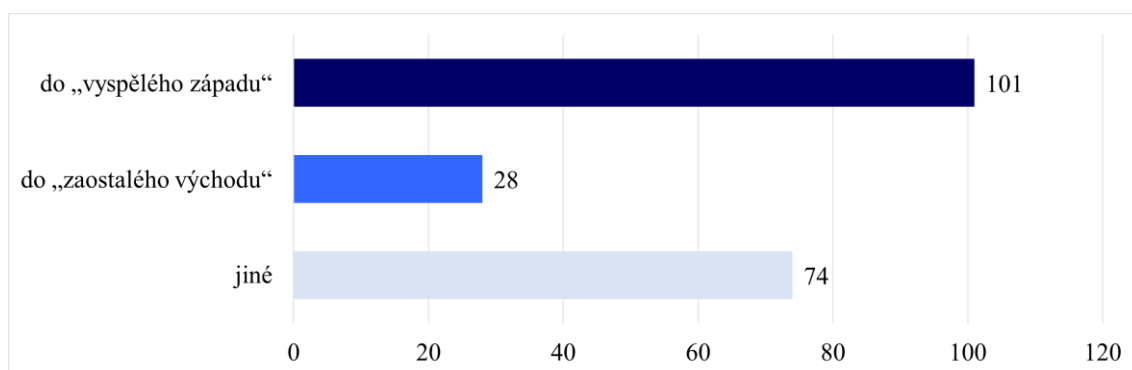
Nedotčená příroda	země Skandinávie, Kanada, Island, Sibiř, Nový Zéland
Exotika	Karibik, Maledivy, Havajské ostrovy, Thajsko, různá ostrovní místa
Orient	státy Blízkého východu, Turecko, Indie, koření, islámská víra, Asie
Tropy	Afrika, Brazílie, deštný prales, oblasti okolo rovníku, Egypt
Vyspělá civilizace	Evropa, USA, Severní Amerika, Japonsko, Čína
Zaostalá civilizace	Afrika, jižní a jihozápadní Asie, chudoba, nemoci, špatná ekonomika, nízká úroveň vzdělanosti, absence technologického vývoje

Zdroj: vlastní šetření a zpracování

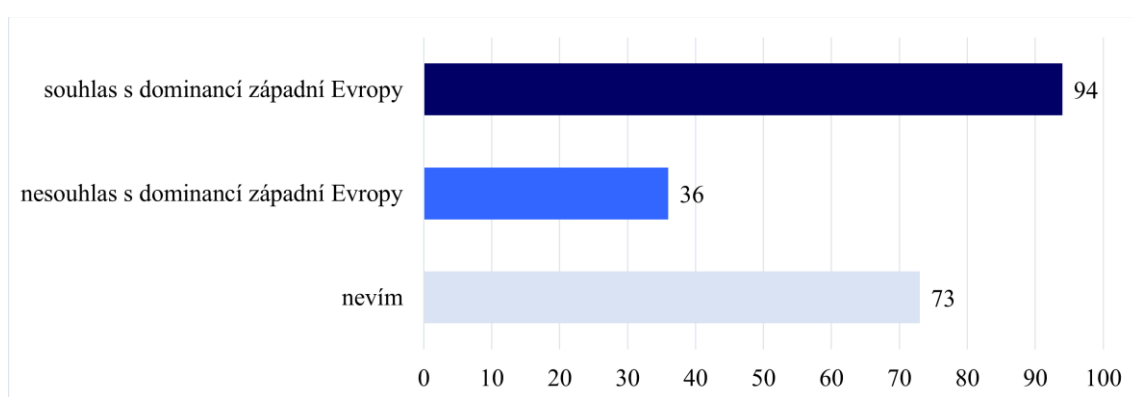
Pozn.: Pojmy u každé asociace jsou řazeny v řádku sestupně, dle jejich četnosti v odpovědích respondentů

Respondenti se také v dotazníku vyjadřovali k tomu, zda podle sebe řadí kulturu České republiky do „vyspělého západu“ nebo „zaostalého východu“ (viz obr. 22). Do „vyspělého západu“ řadí Českou republiku 50 % respondentů. Zároveň 46 % respondentů uvedlo, že spatřují jistou dominanci západní Evropy nad nějakými částmi světa/zeměmi/náboženstvím z hlediska kulturního a civilizačního (viz obr. 23). Co se týče zařazení naší země do „zaostalého východu“, tak pouhých 14 % respondentů zařadilo Českou republiku pod toto označení. Zbýlých 36 % respondentů se přiklání k odpovědi „jiné“, kde svou odpověď nejčastěji odůvodňují tím, že Českou republiku vidí jako „Zlatý střed“ (Ž, P) či „Něco na pomezí. Spousta věcí se přiblížila západu, ovšem určité znaky zaostalého východu se zde objevují.“ (Ž, P).

Jako důvod, který nejčastěji uváděli respondenti, kteří zařadili Českou republiku do „vyspělého západu“ byl, že máme větší ekonomické vazby na západě, dobré zdravotnictví, a i přes historický vliv SSSR vyspělou ekonomiku. Odůvodnění obou typu názorů bylo často spojeno se srovnáváním České republiky s ostatními státy jako například „máme lepší zdravotnictví a ekonomiku než státy na východě“ (Ž, P), v opačném případě pak důvody jako „Jsme daleko za Německem, Francií atd.“ (M, K).

Obr. 22 Zařazení kultury České republiky do vybraných kategorií dle počtu hlasů respondentů
Zdroj: vlastní šetření a zpracování

Obr. 23 Vyjádření souhlasu či nesouhlas respondentů nad tvrzením, že spatřují jistou dominanci západní Evropy nad nějakými částmi světa/zeměmi/náboženstvím z hlediska kulturního a civilizačního
Zdroj: vlastní šetření a zpracování

Odpovědi respondentů reflektují vliv médií, tak jako to zmiňuje Doboš (2017) ve svém článku *Imaginativní geografie a orientalismus*. Upozorňuje také na to, že obsah některých médií je komerční, z toho důvodu může docházet k ovlivnění mediálních a informačních toků, dehumanizací a depersonalizací prezentovaných míst. Místo tak může ztratit svou pravou identitu, jelikož média ukazují čtenářům jen to, o čem ví, že „se bude prodávat“, což je ve většině případů něco „mimoevropského“ a nevšedního. To, co tedy média představí veřejnosti například jako „exotiku“, to si veřejnost s tímto místem spojí. Dochází tak ke stereotypizaci. Proto byly ve většině případů jmenována stejná místa ve spojitosti s určitými pojmy, jako například „Karibik“ ve spojení právě se zmíněnou „exotikou“. Ve výpovědích respondentů se objevuje orientalismus v negativním slova smyslu, který od sebe rozdílné kultury vzdaluje a nepodněcuje vzájemné porozumění. V odpovědích je také znát značný europocentrismus nebo jak píše Said (2008), dominance euroatlantického prostoru nad Východem, kdy respondenti řadí

Českou republiku do „*vyspělého západu*“, spolu se severní Amerikou a na Afriku, Asii a Jižní Ameriku pohlíží s jistou nadřazeností. V tomto případě je tu vliv cestování, cestovatelských přednášek, obsahu výuky středních škol nebo například sociálních sítí a médií, která mohou být ovlivněny geopolitikou a vytvářet tak ve veřejném mínění pocit kulturní či politické nadřazenosti. Dochází tedy ke stereotypizaci představ o prostoru a lidí žijících na východě, tak jak o tom píše ve své knize Said (2008). Tuto stereotypizaci lze s trochou nadsázky porovnat s výzkumem (Prášková a Nováček, 2020), který byl proveden na žácích 4. a 5. tříd, kde byly zjišťovány znalosti těchto žáků o světadílech. Jelikož široká veřejnost a její znalosti a informace o místech, které většina z nich nenavštívila, a tudíž nezná pravou podobu toho místa, čerpá z médií a přejímá tak jejich názory a pravdu. U případu dětí se jedná o stejné přejímání názorů a obrazů na místa která reálně nenavštívili. Děti ale na rozdíl od „dospělých“ neovlivňují média, ale dětské knihy, časopisy, nebo třeba dětské mapy, které u nich vytvářejí stereotypnost míst. Z toho důvodu si děti například s Afrikou ve vysokém procentu spojí pojem „*teplo*“, „*černoši*“, „*chudí*“, „*pouště*“ a s Antarktidou „*led*“, „*zima*“ a „*tučňák*“ (Prášková a Nováček, 2020).

6 Závěr

Hlavním cílem této bakalářské práce bylo provést základní analýzu týkající se představ studentů prvního ročníku geografie o daném oboru na Přírodovědecké fakultě Univerzity Palackého v Olomouci, a to především z hlediska (re)produkce populárního geografického vědění. Bakalářská práce je rozdělena do dvou částí. První část je teoretická a představuje již vzniklou odbornou literaturu související s daným tématem. Druhá část je praktická a analyzuje data získaná z dotazníkového šetření. Na základě analýzy těchto dat lze verifikovat či falzifikovat výzkumné otázky.

Z literárních zdrojů vyplývá, že vztah mezi „populární“ a akademickou geografii není jednoznačně daný, je složitý. „Populární“ a akademická geografie se odlišují, ale zároveň se v některých místech prolínají. Příkladem mohou být cestovatelské přednášky, které jsou rozvíjeny na akademických pracovištích a přitom reprezentují „populární geografii“. Na „populární geografii“ je v odborné literatuře nahlíženo tak, že svou reprezentací geografie opomíjí práci akademických geografů. Zároveň je ale akademickým geografům vyčítána nedostatečná informovanost veřejnosti o geografii jako vědě, především v rámci nových metod a výzkumů, kdy tato nedostatečná reprezentace s sebou přináší milné představy veřejnosti o náplni práce akademické geografie (Johnston, 2009).

Praktická část bakalářské práce vycházela z dat získaných dotazníkovým šetřením, které následně sloužily k verifikaci či falzifikaci pracovních hypotéz. První nastolená hypotéza byla: *Studenti prvního ročníku bakalářského studia byli při výběru oboru geografie ovlivněni „populární geografii“, respektive obsahem učiva zeměpisu středních škol.* Tato hypotéza se potvrdila, jelikož 73,9 % respondentů uvedlo, že se pro studium geografie rozhodli, z důvodu, že je bavil zeměpis na střední škole. Z těchto 73,9 % respondentů jich 52 % zároveň uvedlo, že si vybrali studium geografie, jelikož je baví cestovat a poznávat nová místa, což jsou typické znaky toho, jak „populární geografie“ prezentuje geografii jako vědu. Dalším faktem může být to, že pojem akademická geografie je pro polovinu respondentů neznámý a netuší, co si pod ním mají představit, i když se s ní setkávají každý den při studiu na univerzitě. Pouze necelých 5 % respondentů napsalo, že se akademická geografie zabývá všeobecně odbornou či podrobnější geografii. Analýza dat také ukázala, že dle výpovědí respondentů jsou představy okolí, tedy veřejnosti, o náplni studia oboru geografie omezeny. A to především

v otázkách studia místopisu, podobnosti učiva zeměpisu středních škol, práce s mapou a studiem měst.

Druhá hypotéza, tedy že *představy studentů prvního ročníku oboru geografie o obsahu učiva akademické geografie jsou ovlivněny „populární geografii“*, byla také potvrzena. Při podrobnější analýze výsledků bylo zjištěno, že si studium oboru geografie na vysoké škole respondenti představovali jako na škole střední, akorát podrobnější. Dále více předmětů zaměřených na místopis, méně počítání a více práce v terénu. Všechny tyto výpovědi odkazují na vliv „populární geografie“, ve které je často obsah akademické geografie opomíjen. Všeobecně chybí informovanost široké veřejnosti o náplni práce akademické geografie, jak se o tomto problému zmiňuje Bonnett (2003). Z toho důvodu je do práce akademických geografů, a zároveň do náplně studia vysokoškolského oboru geografie, v představách společnosti promítán obsah učiva zeměpisu ze středních škol.

Studenti prvního ročníku oboru geografie jsou ovlivněni cestovatelským diskurzem a nahlíží na akademickou geografii tak, jak ji prezentuje „populární geografie“. Z toho důvodu mohou vnímat geografa jako cestovatele a objevitele nových území. Tato hypotéza byla po analýze dat vyvrácena. A to z toho důvodu, že se 85,7 % respondentů vyjádřilo k vnímání rozdílu mezi geografem a cestovatelem. Dále 65,5 % respondentů uvedlo, že vidí rozdíl mezi geografem, který v minulých stoletích cestoval a objevoval nová místa a současným geografem. Na druhé straně je tu ovšem 43,4 % respondentů, kteří považují cestovatelské přednášky za zdroj informací z akademické geografie, což se příliš neslučuje s předešlými výpověďmi. Geografa jako člověka, který s velkou pravděpodobností hodně cestuje vnímá 41,9 % respondentů a pouhých 12 % z nich odůvodňuje cestování geografa za účelem sběru dat v terénu. Vyvrácení hypotézy také potvrzuje 78,8 % výpovědí respondentů. Ti nesouhlasí s tvrzením, že člověk, který procestoval velkou část světa, má geografii „v malíčku“. Respondenti tedy sice oddělují tradiční a moderní geografii, jejich vnímání moderní geografie je ovšem ovlivněno tradičním a „populárním“, diskurzem. Tyto kategorie se různě prolínají, neexistuje pro ně přesné ohraničení.

Ve výpovědi respondentů se projevíly znaky orientalismu a ve značné míře také dominance Západu nad Východem, což potvrzuje čtvrtou hypotézu, která zní: *Studenti prvního ročníku oboru geografie jsou ovlivněni orientalismem, tak jak ho popisuje Edward Said a projevuje se u nich dominance Západního světa (Okcidentu) nad světem Východním (Orientem)*. Co je veřejnosti představováno pod pojmem „exotika“, to si

veřejnost s tímto pojmem spojí, například vlivem médií, sociálních sítí, cestovatelských časopisů a televizních programů. U respondentů se stereotypizace míst projevila tak, že ve většině otevřených odpovědí byla jmenována neustále se opakující místa v asociaci s určitými pojmy. Příkladem mohou být země v tropech jako Karibské ostrovy, Maledivy, Havajské ostrovy, či Thajsko ve spojení s právě zmíněnou „*exotikou*“. V této asociaci se tedy jednalo výhradně o mimoevropský prostor. Polovina respondentů řadí Českou republiku do „vyspělého západu“ a zároveň 46,3 % respondentů spatřuje dominanci západní Evropy především nad prostorem Afriky, Asie, zde nejčastěji Blízkého Východu, a Jižní Ameriky. Ve výpovědích respondentů se objevuje orientalismus v negativním slova smyslu, který od sebe rozdílné kultury vzdaluje a nepodněcuje vzájemné porozumění Said (2008). Je zde také patrný europocentrismus, jak uvádí Said (2008), dominance euroatlantického prostoru nad Východem. Respondenti řadí Českou republiku do vyspělého Západu, spolu se severní Amerikou a na Afriku, Asii a Jižní Ameriku pohlíží s jistou nadřazeností. V tomto případě je tu vliv cestování, cestovatelských přednášek, obsahu výuky středních škol nebo například sociálních sítí a médií, která mohou být ovlivněny geopolitikou a vytvářet tak ve veřejném mínění pocit kulturní či politické nadřazenosti. Dochází tedy ke stereotypizaci představ o prostoru a lidí žijících na východě, tak jak o tom píše ve své knize Said (2008).

Na základě dat získaných z webových stránek Univerzity Palackého v Olomouci, lze pozorovat, že oproti jiným vědním oborům je zájem o studium geografie velký, nemusí tedy docházet k redukci její výuky, tak jak tomu je například v Anglii (Bonnett, 2003). Akademická geografie může účelově stát proti „populární geografii“, ovšem zmíněnou oblibu akademická geografie získává z velké části právě díky „geografii populární“. Představy o obsahu geografie získává veřejnost samovolně skrze zeměpis na střední škole, cestování, cestovatelské přednášky, média nebo například nevědomky skrze vliv orientalismu. Téměř všechny tyto představy jsou řazeny do „populární geografie“ a ta si získává oblibu veřejnosti. Dle výsledků výzkumu nejsou znalosti veřejnosti o obsahu akademické geografie velké, proto je její obsah nevědomky veřejností spojován s obsahem „populární geografie“. Pozitivní je, že díky tomu získává akademická geografie velké množství studentů tohoto oboru, kteří si díky svým vlastním zkušenostem s „populární geografii“ vytváří pozitivní vztah ke geografii. Na druhé straně se potýká s tím, že veřejnost a uchazeči o studium oboru geografie si do obsahu tohoto studia přenášejí zkušenosti z „populární geografie“, jako například zážitky z cestování nebo cestovatelských přednášek. Mohou tak vidět tento obor jako méně náročný, a z toho

důvodu si ho volí ke studiu (viz obr. 1). Geografie je tedy oblíbená, ale v očích veřejnosti tak dochází ke snížení její relevance a užitečnosti z hlediska věd.

I když je v bakalářské práci „populární geografie“ stavěna do kontrastu s geografii akademickou, je nutné si uvědomit, že „populární geografie“ je přirozená a je faktem, že existuje. Proto je nutné ji přijmout, neoznačovat ji pouze jako „tu špatnou“ stejně jako akademickou geografii jako „tu správnou“. Proto by byla vhodná diskuse, jak lze propojit tyto dvě geografie a pomoci toho docílit větší informovanosti veřejnosti o náplni studia a práce akademických geografů. A to například i pomocí větší propagace právě skrze oblíbenou „populární geografii“.

7 Summary

The aim of the bachelor theses was to analyse the impact of the "popular geography" on the first-year university students of geography studies and their ideas about academic geography. For the purpose of the this survey 256 students were asked to fill in the questionnaire. From all of these students, 203 respondents filled in the questionnaire. A sample of this size ensured enough number of respondents.

The analysis of the completed questionnaires showed, that respondents were influenced by "popular geography" when choosing a field of geography, respectively by the content of the curriculum of geography in high school. Almost 74 % of respondents mentioned that they enjoyed geography in high school. From these 74 % respondents 52 % also said, that they chose to study geography because they enjoy traveling and discovering new places These are a typical features of how the "popular geography" presents geography as a science. Only less than 5 % of respondents knew what the academic geography is. The analysis of the data also showed, that according to the respondents, the ideas of their surroundings about the content of the study of geography are mainly limited to the study of topography, working with maps and city studies which are similar to high school geography. In a more detailed analysis of the results was found, that the respondents imagined that studying geography at university will be the same as in high school. Just with the differences it would be more detailed, with more subjects that focus on topography, less counting and more opportunities to work in the field. All these statements refer to the influence of the "popular geography", in which the content of academic geography is often neglected and there is a general lack of awareness of the general public about the scope of work of the academic geography. The statements of the respondents showed signs of orientalism and the dominance of the West over the East. The stereotyping of places manifested itself in the way that in most cases same places were named around in association with certain concepts. For example, countries in the tropics such as the Caribbean Islands, Maldives, Hawaiian Islands, or Thailand were connected by respondents with "exoticism". With this concept of "exotic" the respondents didn't see any association with European areas. Half of the respondents classify the Czech Republic in the "developed west" the same time 46.3 % of respondents see the dominance of Western Europe above Africa, Asia, most often the Middle East, and South America. In the testimonies of the respondents, Orientalism appears in a negative sense, which distances different cultures from each other and does not encourage mutual understanding. The Orientalism is connected with the considerable Eurocentrism or,

as Said (2008) writes, the dominance of the Euro-Atlantic area over the East, Africa, Asia and South America, it views with some superiority. In this case, there is the influence of travelling, travel lectures, secondary school content. For example social networks together with the media can be influenced by geopolitics and thus create a feeling of cultural or political superiority in public opinion.

Although in the bachelor thesis "popular geography" is contrasted with academic geography, it is necessary to realize that "popular geography" is natural and it is a fact that it exists. Therefore, it is necessary to accept it and not label it only as "the bad" and academic geography as "the good". Therefore, it would be appropriate to discuss how to connect these two geographies more. This can achieve greater public awareness of the content of studies and work of academic geographers for example through greater promotion of the "popular geography".

8 Použitá literatura a zdroje

BONNETT, A. (2003): Geography as the world discipline: connecting popular and academic geographical imaginations. *Area*, 35(1), 55–63. ISSN 0004-0894. DOI: 10.1111/1475-4762.00110

BUREŠOVÁ, Zdenka (2013): *Mediální svět. Svět pohledem Mladé fronty Dnes* [online]. [cit. 02.03.2020]. Dostupné z: <<https://theses.cz/id/bx5rcv/>>. Diplomová práce. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Mgr. Marek Lapčík, Ph.D.

ČERNÝ, K. (2009): Orientalismus. Západní koncepce Orientu. *Sociologický časopis*, 45(5), 1132–1136. ISSN 0038-0288.

DANĚK, P. (2008): Vývoj moderního geografického myšlení. In: TOUŠEK, V., KUNC, J., VYSTOUPIL, J. (eds.): *Ekonomická a sociální geografie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 9–40. ISBN 978-80-7380-114-4.

DANĚK, P. (2013): *Geografické myšlení: úvod do teoretických přístupů*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-6694-6.

DANĚK, P. (2020): Orientalismus – západní formování vzdálených regionů. *Geografické rozhledy*, 29(3), 24–25. ISSN 1210-3004.

DOBOŠ, P. (2017): Imaginativní geografie subsaharské Afriky v českém prostředí: nástin problematiky. *Geografie*, 122(1), 100–119. ISSN 1212-0014.

DOUBRAVA, L. (2018): Zeměpis žáky nebaví! Předmět, který paradoxně doplácí na svoji hraniční pozici. *Učitelské noviny: týdeník pro učitele a přátele školy*, 121(10), 4–7. ISSN 0139-5718.

GARCÍA-ÁLVAREZ, J., MARÍAS-MARTÍNEZ, D. (2013): Geographical magazines and popular geographies: the case of the *Revista Geográfica Española*, 1938–1977. *Journal of Historical Geograpy*, 39(1), 85–98. DOI: 10.1016/j.jhg.2012.06.001

HORÁK, B., TRÁVNÍČEK D., HONL I. (1968): *Dějiny zeměpisu III: Novověk od 17. století*. Praha: Československá akademie věd.

KNECHT, P., HOFMANN, E. (2020): Jak dál ve výuce regionální geografie na základních školách? *Informace ČGS*, 39(2), 14–23.

- KÜHNLOVÁ, H. (1994): Mezinárodní charta geografického vzdělání. *Geografické rozhledy*, 3(5), 137–138.
- JANAS, M. (2013): *Kritika pozitivismu ve společenských vědách* [online]. [cit. 29.09.2020]. Dostupné z: <<http://hdl.handle.net/20.500.11956/52600>>. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd. Vedoucí práce Mgr. Tomáš Holeček, Ph.D.
- JOHNSTON, R. (2009): Popular geographies and geographical imaginations: centemporary English-language geographical magazines. *GeoJournal*, 74(1), 347–362. DOI: 10.1007/s10708-009-9293-6
- NOVOTNÁ, M. (2014): *Teoretická geografie* [online]. [cit. 12.10.2020]. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, Ekonomická fakulta. ISBN 978-80-261-0467-4.2014. Dostupné z: http://www.zcu.cz/pracoviste/vyd/online/TEOGEOTICKA_GEOGRAFIE.pdf
- OTÁHAL, J. (2020): Mezinárodní charta geografického vzdělávání. In: *ZACHRAŇ ZEMĚPIS* [online]. 15.7. 2020. [cit. 19.02.2021]. Dostupné z: <https://zachranzemepis.cz/mezinarodni-charta-geografickeho-vzdelavani/>
- PLUHÁČKOVÁ, M., DUFFEK, V., STACKE, V., MENTLÍK, P. (2019): Kritická místa ve výuce zeměpisu na ZŠ – identifikovaná kritická místa a jejich příčiny. *Arnica*, 9(1), 15–30. ISSN 1804-8366.
- PRÁŠKOVÁ, A., NOVÁČEK, A. (2020): Co žáci vědí o světadílech před vstupem na druhý stupeň základních škol? *Geografické rozhledy*, 30(2), 30–33. ISSN 1210-3004.
- PUNCH, K., F. (2008): *Úspěšný návrh výzkumu*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0980-5.
- RIEDLOVÁ, M., DEMEK J., PECH J. (1980): *Úvod do studia geografie a dějiny geografie: Příručka pro posluchače učitelství všeobecných vzdělávacích programů*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- RIEDLOVÁ, M., PECH J. (1971): *Úvod do studia zeměpisu a dějiny zeměpisu*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- SAID, Edward W. (2008): *Orientalismus: západní koncepce Orientu*. Praha: Paseka. ISBN 978-80-7185-921-5.

SVOBODOVÁ, H., SPURNÁ, M., KNECHT, P. (2020): Pojetí geografie a geografického vzdělávání u studentů učitelství v Česku. *Geografie*, 124(4), 501–526. DOI: 10.37040/geografie2020125040501

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI. *Studijní agenda: Informační systém Univerzity Palackého* [online]. [cit. 10.11.2020]. Dostupné z: <https://stag.upol.cz/portal/>

9 Přílohy

Součástí bakalářské práce je jedna volná a jedna vázaná příloha. Vázanou přílohu představuje dotazník, který byl vyplňován respondenty a byl hlavním zdrojem praktické části bakalářské práce. Volná příloha v podobě DVD disku obsahuje Excelový soubor se všemi odpověďmi respondentů získané dotazníkovým šetřením.

Příloha 1 Dotazník k bakalářské práci *Populární geografie: Cestovatelské přednášky pohledem jejich návštěvníků*

Akademická a/nebo populární geografie? Geografie pohledem studentů prvního ročníku.

Milí studenti, milé studentky,

Chtěla bych Vás požádat o vyplnění dotazníku, jehož cílem je provést základní analýzu, týkající se představ studentů prvního ročníku geografie o daném oboru na Přírodovědecké fakultě Univerzity Palackého v Olomouci, a to především z hlediska (re)produkce populárního geografického vědění. Empirický materiál bude sesbírán v podobě online dotazníkového šetření. Získaná data jsou anonymní a budou použité jen pro výzkumné účely. Prosím Vás o pravdivé a co nejpřesnější vyplnění dotazníku. V položkách s výběrem možností prosím označte svou odpověď, u položek, které vyžadují doplnění vypište svou odpověď do příslušného pole.

Děkuji za Váš čas a pomoc

Terezie Rozsivalová

1. Vyberte Vaše pohlaví

- muž
- žena

2. Vyberte Vaši formu studia

- prezenční forma
- kombinovaná forma

3. Z jakého důvodu jste se rozhodli pro studium geografie? Lze zaškrtnout i více možností.

- baví mě cestovat a poznávat nová místa
- nepřijali mě na jiný obor
- bavil mě zeměpis na střední škole
- chtěl/a jsem něco méně náročného
- chtěl jsem studovat obor, ve kterém nebudu muset počítat a rýsovat
- jiné

4. Byly Vaše představy o náročnosti studia geografie jiné?

- ano, myslel/a jsem si, že studium bude lehčí
- ano, myslel/a jsem si, že studium bude náročnější
- ne
- nevím

5. Jak jste si studium geografie na vysoké škole představovali? Lze zaškrtnout i více možností.

- více práce v terénu
- méně počítání
- jako na střední škole, ale o trochu víc podrobnější
- více předmětů zaměřených na polohu a rozmístění států a měst
- jiné

6. Předtím, než jste začali studovat geografii na univerzitě, mysleli jste si, že je obor geografie zaměřen hlavně na to, aby student přesně věděl, kde leží jednotlivá místa/města/státy (na místopis)?

- ano
- ne
- nevím

7. Myslíte si, že je studium geografie především na to, aby student přesně věděl, kde leží jednotlivá místa/města/státy (na místopis)?

- ano
- ne
- nevím

8. Změnili jste svůj názor po nástupu na univerzitu?
- ano
 - ne
 - nevím
9. Jakým způsobem jste změnil názor?
10. Pokud byste znovu stáli před rozhodnutím, jaký obor si zvolit, podali byste si znovu přihlášku na geografii?
- ano
 - ne
 - nevím
11. Když někomu povíte, že studujete geografii, jaká je jeho reakce? Co si myslí, že je náplní Vašeho studia?
12. Jak Vy sami vnímáte geografii? Čím se zabývá?
13. Vnímáte geografa jako člověka, který s velkou pravděpodobností hodně cestuje?
- ano
 - ne
 - nevím
14. Zjednodušeně napište, z jakého důvodu vnímáte geografa jako člověka, který s velkou pravděpodobností hodně cestuje.
15. Napište, co podle Vás dělá geografa geografem.
16. Považujete Kryštofa Kolumba, který v roce 1492 objevil Ameriku, za geografa?
- ano
 - ne
17. Zjednodušeně odůvodněte, proč považujete Kryštofa Kolumba, který v roce 1492 objevil Ameriku, za geografa.
18. Zjednodušeně odůvodněte, proč nepovažujete Kryštofa Kolumba, který v roce 1492 objevil Ameriku, za geografa.
19. Je podle Vás rozdíl mezi cestovatelem a geografem?
- ano
 - ne
 - nevím
20. V čem spatřujete rozdíl mezi cestovatelem a geografem?

21. Vyberte, čím byste nejlépe vystihli povolání geografa.

- terénní výzkum
- práce s mapou
- sběr a analýza dat
- cestování
- práce s počítačovými programy
- jiné

22. Je podle Vás geografie interdisciplinární (spolupracuje s jinými obory)?

- ano
- ne
- nevím

23. S kým podle Vás spolupracuje?

24. Vnímáte např. Ladislava Ziburu či Jiřího Kolbabu jako geografa?

- ano
- ne
- nevím

25. Odůvodněte, proč vnímáte např. Ladislava Ziburu či Jiřího Kolbabu jako geografa.

26. Odůvodněte, proč nevnímáte např. Ladislava Ziburu či Jiřího Kolbabu jako geografa.

27. Vnímáte člověka, který procestoval velkou část světa, jako někoho, kdo má geografii „v malíčku“?

- ano
- ne
- nevím

28. Odůvodněte, proč vnímáte člověka, který procestoval velkou část světa, jako někoho, kdo má geografii „v malíčku“?

29. Odůvodněte, proč nevnímáte člověka, který procestoval velkou část světa, jako někoho, kdo má geografii „v malíčku“?

30. Aby se stal člověk geografem, je podle Vás při jeho vzdělávání důležitější praxe nebo teorie? Lze zaškrtnout i více odpovědí.

- praxe
- teorie
- nevím

31. Čím se podle Vás zabývá akademická geografie?
32. Vidíte velký rozdíl mezi současným geografem a geografem, který objevoval v předminulých stoletích nová místa?
- ano
 - ne
 - nevím
33. V čem vidíte rozdíl mezi současným geografem a geografem, který objevoval v předminulých stoletích nová místa?
34. Může se nynější geografie ve svých znalostech posunou vpřed, když je již celý svět zmapovaný?
- ano
 - ano, ale ne moc
 - nevím
35. Jakým směrem se podle Vás může nynější geografie ve svých znalostech posunou vpřed?
36. Myslíte si, že cestovatelské přednášky pomáhají rozšiřovat poznatky akademické geografie?
- ano
 - ne
 - nevím
37. Odůvodněte, proč si myslíte, že cestovatelské přednášky pomáhají rozšiřovat poznatky akademické geografie.
38. Odůvodněte, proč si myslíte, že cestovatelské přednášky nepomáhají rozšiřovat poznatky akademické geografie.
39. Řadíte podle sebe kulturu České republiky do „vyspělého západu“ nebo „zaostalého východu“?
- do „vyspělého západu“
 - do „zaostalého východu“
 - jiné
40. Odůvodněte, proč řadíte podle sebe kulturu České republiky do „vyspělého západu“.
41. Odůvodněte, proč řadíte podle sebe kulturu České republiky do „zaostalého východu“.

42. Spatřujete jistou dominanci západní Evropy nad nějakými částmi světa/zeměmi/náboženstvím z hlediska kulturního a civilizačního (např. Blízký východ, subsaharská Afrika, Irák, islám atd.)?
- ano
 - ne
 - nevím
43. Nad jakými částmi světa/zeměmi/náboženstvím z hlediska kulturního a civilizačního spatřujete jistou dominanci západní Evropy?
44. Co se Vám vybaví, když se řekne nedotčená příroda? S jakým státem, skupinou států či regionem si toto místo spojíte?
45. Co se Vám vybaví, když se řekne orient? S jakým státem, skupinou států či regionem si toto místo spojíte?
46. Co se Vám vybaví, když se řekne exotika? S jakým státem, skupinou států či regionem si toto místo spojíte?
47. Co se Vám vybaví, když se řeknou tropy? S jakým státem, skupinou států či regionem si toto místo spojíte?
48. Co se Vám vybaví, když se řekne vyspělá civilizace? S jakým státem, skupinou států či regionem si toto místo spojíte?
49. Co se Vám vybaví, když se řekne zaostalá civilizace? S jakým státem, skupinou států či regionem si toto místo spojíte?